

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

STUDENTSKÝ SLANG V UMĚLECKÉ LITERATUŘE

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Maturová, Ph.D.

Autorka práce: Simona Začková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2023

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

České Budějovice, 25.07. 2023

Simona Začková

Poděkování

Tímto bych co nejsrdečněji chtěla poděkovat Mgr. Markétě Maturové, Ph.D., za její cenné rady, čas, který mi věnovala po dobu psaní mé práce, a za ochotný přístup.

Dále také děkuji doc. PhDr. Marii Janečkové CSs., za ochotu a užitečné rady v oblasti slovotvorné analýzy.

Anotace

Bakalářská práce se zaměří na analýzu vybraných textů umělecké literatury, ve kterých se objevuje studentský slang. Práce bude rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. V teoretické části se autorka zaměří na slang v obecné rovině, následně charakterizuje studentský slang. V praktické části provede jazykovou analýzu excerpovaného materiálu. Cílem práce bude podat obraz studentského slangu z pohledu umělecké literatury a přispět dílčí sondou k výzkumu nespisovné češtiny.

Klíčová slova

Čeština; nespisovná čeština; sociolekt; slang; studentský slang; umělecká literatura.

Annotation

The present bachelor thesis deals with the analysis of chosen texts of fiction literature with respect to student slang. The thesis comprises two parts: theoretical and practical. Firstly, in the theoretical part the author will focus on slang in general, and the concept of student slang will be covered subsequently. Language analysis of the excerpted materials will follow in the practical part. The thesis' aim is to depict student slang from the point of view of fiction literature and to contribute to the research of non-standard, colloquial Czech.

Key Words

Czech language; fiction literature; nonliterary language slang; student's slang.

Obsah

Úvod.....	8
Metodologie práce	9
1 Strukturní útvary národního jazyka	10
1.1 Spisovné útvary	10
1.2 Nespisovné útvary	11
2 Nestrukturní útvary národního jazyka	13
2.1 Argot	13
2.2 Profesní mluva	14
2.3 Slang.....	15
2.4 Diferenciace sociolektů	15
2.4.1 Josef Václav Bečka.....	15
2.4.2 František Oberpfalcer	16
2.4.3 Pavel Trost.....	16
2.4.4 Jaroslav Hubáček.....	17
2.4.5 Lumír Klimeš.....	17
2.4.6 Marie Čechová.....	17
2.4.7 Přemysl Hauser.....	18
2.4.8 Václav Křístek	18
2.4.9 Souhrn vymezení sociolektů.....	19
3 Slang a jeho vymezení.....	20
3.1 Vznik slangu.....	20
3.2 Klasifikace slangu	20
3.3 Tvoření slangových pojmenování	21
3.3.1 Transformační postupy	21
3.3.2 Transpoziční postupy.....	24
4 Studentský slang.....	26
4.1 Vymezení studentského slangu	26
4.2 Studentský slang a mluva mládeže	27
5 Sémantická analýza lexikálních jednotek.....	29
5.1 Študáci a kantoři.....	29
5.1.1 Pojmenování profesorů.....	29
5.1.2 Pojmenování studentů	31
5.1.3 Pojmenování škol, školních tříd a sboroven.....	35
5.1.4 Hodnocení zkoušení, známky.....	35
5.1.5 Činnosti spojené se školní aktivitou	35
5.1.6 Mluva profesorů	35
5.1.7 Mluva žáků	35
5.2 Cesta do hlubin študákovy duše	36
5.2.1 Pojmenování profesorů.....	36
5.2.2 Pojmenování žáků, spolužáků	36
5.2.3 Školní předměty a jména s nimi související	37
5.2.4 Hodnocení žáků.....	37
5.2.5 Místa a učebny ve škole	37

5.2.6	Specifické profese (policie)	37
5.2.7	Pomůcky při vyučování	37
5.2.8	Činnosti spojené s žáky	37
5.2.9	Slova nezařazená	38
5.3	Škola základ života	38
5.3.1	Pojmenování profesorů	38
5.3.2	Pojmenování studentů	38
5.3.3	Školní předměty a aktivity související s učením	39
5.3.4	Anglické názvy	39
5.3.5	Mluva žáků	39
5.3.6	Mluva profesorů	39
5.3.7	Podstatná jména spojená se zájmy	40
5.4	Srovnání děl Jaroslava Žáka	40
6	Slovotvorná analýza excerpovaného materiálu	42
6.1	Substantiva	42
6.2	Adjektiva	47
6.3	Verba	47
6.4	Pojmenování přejatá	47
6.5	Víceslovná pojmenování	49
6.6	Názvy složené	51
6.7	Ostatní slova	52
	Závěr	55
	Seznam použité literatury	56
	Seznam příloh	60

Úvod

Český jazyk je nenahraditelnou součástí naší kultury a našeho života. Jazyk umožňuje lidstvu komunikaci a předání informací, díky tomu se podílí na utváření naší historie. Každý jazyk se skládá z útvarů a poloútvárů, které mají mezi sebou spojitost a doplňují se. Jeden z nich bude tématem této bakalářské práce, konkrétně studentský slang.

Slang tradičně řadíme k sociolektům, které od sebe těžko odlišujeme. Z toho důvodu se pokusíme nejprve definovat slang v obecné rovině, poté i slang studentský.

Hlavním cílem teoretické části je sjednotit teoretické poznatky, charakterizovat národní jazyk, upřesnit jeho diferenciaci, zaměřit se na útvary a poloútvary národního jazyka a na vymezení slangu.

V první části práce je charakterizován národní jazyk a jeho útvary, dále je věnována pozornost třem základním typům jazykových prostředků spisovného jazyka – knižním, neutrálním a hovorovým, také útvarům nespisovného jazyka, tedy dialektům a interdialektům.

Část věnovaná sociolektům se dotýká argotu a profesní mluvy, uvádí se jejich diferenciaci, různá pojetí a zaměření na jazykové aspekty, kterými je možno sociolekty třídit. Opírá se o koncepce Josefa Václava Bečky, Františka Oberpfalcera, Pavla Trosta, Jaroslava Hubáčka, Lumíra Klimeše, Marie Čechové, Přemysla Hausera a Václava Křístka.

Stěžejní část této práce se věnuje slangu v obecné rovině, jeho vzniku, tvoření slangových pojmenování a detailně je přiblížen studentský slang, jeho vymezení a vznik studentských slangových výrazů. Velká část bakalářské práce vychází z publikací Jaroslava Hubáčka, využívá zejména jeho publikace *O českých slanzích* (1988) a *Malý slovník českých slangů* (1981).

V sémantické analýze se opírá o tři díla Jaroslava Žáka, *Študáci a kantoři* (1937), *Cesta do hlubin študákovy duše* (1938) a *Škola základ života* (1938). Excerpovaný materiál je dále rozdělen do několika sémantických skupin. Součástí práce je také slovtvorná analýza, abecední slovník analyzovaných slangismů a ukázky z děl Jaroslava Žáka.

Metodologie práce

V teoretické části, konkrétně teorie slangů, bylo čerpáno z knižních odborných publikací a kvalifikačních prací. Témata jsou obecně představena, stěžejní část je zaměřena na klasifikaci sociolektů a jejich rozlišnou diferenciaci. Poslední kapitoly jsou zaměřeny na studentský slang.

Praktická část se opírá o excerpovaný materiál z děl Jaroslava Žáka, konkrétně *Študáci a kantoři*, *Cesta do hlubin študákovy duše* a *Škola základ života*. Jazykový materiál je rozdělen do 30 sémantických skupin. Celkem bylo excerpováno 557 výrazů, (*Študáci a kantoři* 330 slangismů, *Cesta do hlubin študákovy duše* 137 výrazů a *Škola základ života* 90 slangismů). Poslední část je věnována slovotvorné analýze shromážděného materiálu.

Součástí práce je i abecední slovník analyzovaných výrazů s vysvětlením jejich významu. Další přílohy jsou věnovány ukázkám děl Jaroslava Žáka. K citacím byla použita citační norma ČSN ISO 690 převzata z citačního systému Citace PRO.

1 Strukturní útvary národního jazyka

1.1 Spisovné útvary

Spisovný jazyk

Spisovný jazyk je nejdůležitější útvar národního jazyka. Plní funkci společenskou, užíváme ji na úřadech, ve školách, v médiích, v odborné a umělecké literatuře. Jeví se jako celonárodně závazný a prestižní útvar, má nejpropracovanější a samozřejmě také nejbohatší výrazové prostředky. Jeho norma se stále sleduje a upravuje se kodifikace. Obsahuje systém jazykových prostředků, které jsou celonárodně užívány, především v psané formě. Je bohatě rozvrstven stylově, funkčně a regionálně.¹

Teorie spisovného jazyka se zformovala na přelomu 20. a 30. let 20. století v Pražském lingvistickém kroužku. Mezi hlavní autory teorie spisovného jazyka řadíme B. Havránka a V. Mathesiuse.²

Jazykové prostředky spisovného jazyka se dělí na 3 základní typy³:

- **Neutrální**

Tyto prostředky jsou základní spisovné výrazy v písemných i ústních projevech, které jsou stylově bezpříznakové. Patří sem především slova základního slovníku, gramatické prostředky a základní neutrální výslovnost.

- **Knižní**

Knižní prostředky jsou typické jen pro psané projevy oficiální povahy; lexikální – *počin, dlít, nyní, spatřit*, gramatické – *píši, táži se, péci*. Také můžeme jmenovat přechodníky.

- **Hovorové**

Hovorové prostředky využíváme v první řadě v mluvených neveřejných projevech. Můžeme zde použít i nespisovné prostředky. Například univerbizované prostředky (*panelák*), slova cizího původu (*pakatel*), frazeologická spojení (*být ve vatě*), slova domácí (*klid'as*) atd.

¹ Nebeská, 2017.

² Tamtéž.

³ Hubáček, 2010, s. 24.

Do hovorových prostředků řadíme i prvky nespisovné a expresivní. Z tohoto důvodu se prostředky užívané v hovorových projevech dělí na **kodifikované** (provádí se kodifikačními soubory) a **nekodifikované** (nespisovné výrazy; např. *osobák*, *voška*, *furt*).

Mluvenou podobu spisovné češtiny nazýváme **hovorová čeština**. Jsou zde prvky typické pro mluvený projev. Tyto prvky dávají mluveným projevům přirozenost a nenucenost. Při mluvených projevech nepoužíváme knižní, archaické výrazy ani prvky nářeční. Hovorová čeština nepředstavuje samostatný útvar, náleží do spisovného jazyka.

1.2 Nespisovné útvary

Nespisovné tvary členíme podle územní diferenciacie – nářečí (dialekty) a nadnářeční útvary (interdialekty).

Dialekty

Dialekty jsou nespisovné útvary národního jazyka a jsou užívané jen na určitém území. Realizují se pouze v mluvené podobě, zpravidla jen v běžném nebo pracovním styku. Mluvčí mají většinou společné znalosti, zkušenosti či zájmy. Rozdíly zde můžou vznikat mezi starší a mladší generací. Teritoriální dialekty zkoumá dialektologie, kterou chápeme jako jazykovědnou disciplínu a za základní postup disciplíny je považována jazykově-zeměpisná metoda. Místní nářečí mají specifické zvukové, slovníkové mluvnické prostředky. Zpravidla se liší po zvukové stránce.

Vývoj jazyka probíhal v minulosti tak, že většina jazykových změn se šířila z pražského centra k okrajům jazykového území a se zvětšující vzdáleností od ohniska jazykové změny slábly a stýkaly se s vlivy jiných ohnisek. Za nejstarší dialektologickou práci jsou považovány Základové dialektologie československé z roku 1864 od Aloise Vojtěcha Šembery.

V současné době jsou na území České republiky 4 základní nářeční skupiny, Česká nářeční skupina, Hanácká nářečí, Slezská nářeční skupina a Moravskoslovenská nářeční skupina. Postupně dochází k ústupu místního nářečí a vytváří se interdialekty⁴.

Interdialekty (nadanářeční útvary)

Interdialekty nebo také nadnářeční útvary představují jakési přechodné pásmo mezi nářečím a spisovným jazykem. Jedná se o útvary nespisovné češtiny, které jsou

⁴ Davidová, 1992.

charakteristické pro větší regiony a vznikají stíráním rozdílů v nářečích. Máme zde obecnou češtinu, obecnou hanáčtinu, obecnou moravskou slovenštinu a obecnou slezštinu. Podle Havránka je interdialekt jazykový útvar, který užívají mluvčí v nadnářečním styku. Dnes představují základ městské mluvy.⁵

Obecná čeština vznikla na středočeském území, ale má mnohem větší geografickou rozlohu než ostatní interdialekty. Na rozdíl od ostatních interdialektů má obecná čeština tendenci se šířit mimo své původní hranice, proniká i na Moravu. Obecná čeština se často používá také v hovorové češtině.⁶

⁵ Kloferová, 2017.

⁶ Tamtéž.

2 Nestrukturní útvary národního jazyka

Vedle diferenciacie národního jazyka na jednotlivé útvary podle územní platnosti existují i útvary vymezené podle hledisek sociálních, tzv. sociolekty, které představují nespisovnou vrstvu lexikálních prostředků charakteristických pro vyjadřování určitých sociálních, profesních nebo zájmových skupin.⁷ Radíme mezi ně zájmové slangy, profesionalismy a argot.

2.1 Argot

Termín argot pochází z francouzštiny. Ve starší terminologii je nazýván také jako hantýrka či žargon.⁸ V české tradici je argot chápán jako specifická lexikální vrstva, která je typická pro neoficiální komunikaci sociálních společensky nežádoucích skupin. Charakteristickým rysem pro argot je tajný nesrozumitelný jazyk, jsou zde záměrně užívány jiné tvary slov. Podle slov V. Bečky „už sám fakt záměrného zatajování odlišuje argot od slangů“.⁹ Ve slangu v podstatě není záměr toho, aby ostatní posluchači nerozuměli, tak jako je to například u vězňů. V současné době se na argot pohlíží jako na historický jazykový fenomén, kdy jeho stopy jsou stále patrné v současném jazyce.¹⁰ Mnohé starší argotismy již zobecněly (*basa*, *loch*, *párno*). Argot ztotožňuje například František Oberpfalzer (*Argot a slangy*), Patrik Ouředník (*Šmírbuch jazyka českého*), či nověji Lucie Radková (*Jak se mluví za zdmi českých věznic*)¹¹.

Termínu argot se také věnuje **Alena Jaklová**, jež ve své stati *Budeme argot nově definovat?* (1999) shrnuje počátky zkoumání argotu v první polovině 20. století. Výzkum v této době prováděl, např. již zmiňovaný F. Oberpfalzer. Na konci 20. století se argotu věnují spíše plzeňské konference, kdy se chápání argotu mění a vyvíjí z tajné mluvy na jev „reagující nejen na změny v jazyce, ale i ve společnosti“.¹² Jaklová nově definuje argot dvěma způsoby:

- 1) „Termínem argot označovat pouze argoty historické, jejichž popis odpovídá definici argotu ze začátku století, pro ostatní mluvy užívat označení slang“.¹³
- 2) „Termín argot ponechat i pro označení některých mluv současných, nově však definovat sociální skupiny, jež jsou nositeli/uživateli argotu. V souvislosti s tím

⁷ Hubáček, 2010, s. 32.

⁸ Hubáček, Krčmová, 2017.

⁹ Bečka, 1989, s. 351.

¹⁰ Hugo, 2006, s. 20–22.

¹¹ Hubáček, Krčmová, 2017.

¹² Jaklová, 1999, s. 298.

¹³ Tamtéž, s. 299.

je nutno zodpovědět i otázku, zda je i dnes tajnost mluvy a ochrana před společnostmi distinktivním rysem argotu“.¹⁴

Dále se argotu věnuje například **Přemysl Hauser**, který termín označuje jako „zvláštní vrstvu slov v mluvě společenské spodiny“¹⁵, uvádí, že prvky argotu se stále utvářejí. Jako typický znak uvádí bohatou synonymičnost.

Příklady argotismů: *kačena* (pokladna), *stříkačka* (pistole), *chlupatej*, *borůvka* (policista), *prachy*, *lóve*, *chechtáky* (peníze).¹⁶

2.2 Profesní mluva

Za profesionalismy se označují nespisovné názvy, jež mají snahu o úspornost, jednoznačnost a mobilnost v mluvené komunikaci. Jako profesionalismy také dnes fungují výrazy starého řemeslnického názvosloví (*poklopec*, *příklopec*)¹⁷. Profesní mluva se vyskytuje mezi skupinou zaměstnanců, kteří používají při své práci specifické termíny. Dříve se řadila ke slangu, nyní je ale označovaná jako profesní mluva. V souvislosti s profesní mluvou se můžeme setkat i s termínem žargon; ve významu být nadřazený. „Je založena na spisovném jazyce, avšak v zájmu ekonomie vyjádření dochází, např. ke zjednodušení vyjádření.“¹⁸ V současné době mají charakter profesionalismů také soubory výrazů, které vznikají v nových oborech, např. u profesí a moderní přístrojovou technikou¹⁹.

Některé profesionalismy jsou charakteristické velkým množstvím slov cizího původu, zejména se jedná o přejímky z němčiny (*helfr* – pomocník, *cimrování* – vydřevování), v současné době také z angličtiny. Jsou nocionání a omezeně obsahují synonyma. Mezi nejznámější profesní mluvy řadíme mluvu hornickou, zednickou, železničářskou, lékařskou, muzikantskou apod. Jako příklady můžeme uvést z mluvy lékařské: *chorobák* (chorobopis), *kožař* (kožní lékař), *ležák* (pacient, který má dlouhý pobyt v nemocnici).²⁰

¹⁴ Jaklová, 1999, s. 299.

¹⁵ Hauser, 1980, s. 27.

¹⁶ Tamtéž, s. 27.

¹⁷ Čechová, Hubáček, 2017.

¹⁸ Čechová, 2000, s. 26.

¹⁹ Čechová, Hubáček, 2017.

²⁰ Hubáček, 2010, s. 33.

2.3 Slang

Slang je jazykem jednotlivců, které něco spojuje, můžeme zde hovořit o stejném koníčku, povolání či o stejném prostředí. Slang je součást národního jazyka, který má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování, realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím či stejnou sférou zájmů.²¹

Slovník základních jazykovědných pojmů uvádí definici slangu jako „svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných a frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře“.²²

2.4 Diferenciace sociolektů

Sociolekt jako jazyk určité sociální skupiny se od národního jazyka odlišuje slovní zásobou, frazeologií a sémantickými dominantami. Ve slovanské lingvistice se k sociolektům řadí pouze termíny argot, žargon, slang a profesní mluva.²³

2.4.1 Josef Václav Bečka

Josef Václav Bečka své příspěvky přednesl na konferenci v Plzni.

Uvádí tři základní podmínky pro vznik slangu:

- speciální kolektiv,
- speciální sdělné potřeby,
- speciální prostředí.

Bečka vykládá kolektiv jako seskupení lidí, kteří jsou na sebe určitým způsobem vázáni a jsou při práci ve vzájemném styku. Speciální prostředí je takové, které poskytuje podmínky pro speciální sdělné potřeby, např. různá pracoviště. V případě, že nějaká z těchto podmínek chybí, vznikne neúplný slang.²⁴

²¹ Hubáček, Krčmová 2017.

²² Pastyřík, 2005, s. 53.

²³ Hugo a kol., 2009.

²⁴ Bečka, 1987, s. 3.

Rozlišuje slangy na pracovní, pomocí kterých se dorozumívají lidé při konání práce (*slang lékařský*), a slangy zájmové, již se využívají mimo práci (*studentský*). Profesionální slang se používá při komunikaci v práci či při komunikaci o práci, proto zde účastníci musí dodržovat spisovný jazyk. Ve slangu zájmovém se vyskytují expresivní výrazy, ve kterých se projevují vztahy mezi pracovníky. Bečka zde poukazuje na to, že se slang omezuje jen na slang zájmový, to ale považuje za nesprávné tvrzení, protože „i profesní slangy mají silně vyvinutou stránku expresivní a tu od stránky profesní nelze dobře oddělovat“.²⁵ Bečka dále poukazuje na fakt, že „slang není charakterizován pouze lexikálně, nýbrž i po ostatních stránkách, tedy i po stránce syntaktické i po stránce využívání prostředků řečových (intonace věty, melodie hlasu)“.²⁶

Bečkovu pojetí slangu se liší od současného pojetí, kdy zájmový slang je typický pro určitou skupinu se společnými zájmy a profesionální slang je chápán jako dorozumívání mezi zaměstnanci konkrétního zaměstnání.

2.4.2 František Oberpfalcer

Stat' nazvaná *Argot a slangy* (1934) je označovaná za první shrnující práci o argotu a slangu. Dále krátký výklad najdeme také v jeho publikaci *Jazykozpytu* (1932). Ve své práci se věnuje spíše argotu, který využívají lidé bez stálého povolání, tzv. *podsvětí* (žebráci, vězni). Jazyk člení podle složení společnosti, vznikají tzv. „stavovské mluvy“ neboli „zvláštní jazyk“.

Stavovskou mluvu nazývá slang, např. mluvu herců. Oberpfalcer také uvádí, že hranice mezi slangem a argotem není výrazná, protože obě vrstvy mají společné vlastnosti a dochází zde k přejímání slov z argotu do slangu a opačně.

O argotu se také vyjadřuje jako o tajném jazyku, který slouží k dorozumívání mezi spodinou společností. Slouží jako prostředek k posílení uzavřenosti společenské skupiny. Nepřiznává argotu určité prvky specifické fonetiky.

2.4.3 Pavel Trost

Na Oberpfalcerovu stat' *Argot a slangy* reaguje Pavel Trosta negativně, ten ve stejnojmenném článku *Argot a slang* (1995) vymezuje tři typy jazyka – stavovská mluva, argot a slang. Vnímá argot a stavovskou mluvu jako odlišné pojetí a udává, že

²⁵ Bečka, 1987, s. 6.

²⁶ Tamtéž, s. 6.

jazyk stavovský se přimyká k určité oblasti, která souvisí s jiným povoláním. Trost také přiznává argotu prvky specifické fonetiky a nenazývá ho jazykem přirozeným.²⁷

2.4.4 Jaroslav Hubáček

Jaroslav Hubáček definuje slang jako „součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře“.²⁸

Hubáček je také autorem hesla slang v *Encyklopedickém slovníku češtiny*.²⁹ Uvádí jazykové a mimojazykové aspekty a dělení pojmenování na slangismy a profesionalismy, kdy profesionalismy jsou definovány jako nespisovná pojmenování. Je zde snaha o jejich úspornost a jednoznačnost. Slangismy charakterizuje jako expresivní nespisovná pojmenování, často vznikají také synonyma. Vedle hesla slang je také zařazen i argot, který je chápán jako typ sociolektu a jako „specifická lexikální vrstva příznačná pro neoficiální ústní komunikaci sociálních skupin v oblasti činnosti společensky nežádoucí, až škodlivé“.³⁰

2.4.5 Lumír Klimeš

Lumír Klimeš vymezuje sociolekty v jeho práci *Úvod do studia českého jazyka* (1978). Klimeš definuje slang jako „druh nespisovného jazyka funkčně spjatý s prací nebo zájmy určité skupiny“. Slang diferencuje na profesionální a skupinový, přičemž profesionální slang obsahuje funkci sdělovací (emoce jsou zde odsunuty do pozadí) a slang skupinový, kde jsou přítomny emocionální prvky. Pro slang skupinový je typická proměnlivost a obsahuje velké množství synonym.³¹

2.4.6 Marie Čechová

Marie Čechová ve své publikaci *Čeština – Řeč a jazyk* (2000) rozlišuje diferenciaci uzemní i diferenciaci sociální, dále definuje pojmy slang, profesní mluva a argot. Slang vymezuje jako „nespisovné výrazivo zájmové skupiny“,³² ke slangu se dříve řadila i

²⁷ Trost, 1995, s. 10.

²⁸ Hubáček, 2008, s. 5.

²⁹ Karlík, Nekulová, Pleskalová, 2002.

³⁰ Tamtéž, s. 406.

³¹ Klimeš, 1978, s. 92.

³² Čechová, 2000, s. 27.

profesní mluva. Argot považuje za mluvu deklarované vrstvy, kdy se některé výrazy rozšířily do obecné češtiny.³³

2.4.7 Přemysl Hauser

Přemysl Hauser se věnuje slangu ve své knize *Nauka o slovní zásobě* (1980), ve které popisuje slang jako „nespisovná slovní zásoba spjatá se sociálním prostředím, a to pracovním nebo zájmovým“³⁴. Termín slang využívá pro označení „sociálně diferencované slovní zásoby souhrnně“³⁵. Popírá zde myšlenku, že velké množství synonym a výrazová obraznost jsou znaky pro zájmové skupiny, tvrdí, že tyto rysy obsahuje také mluva profesionální. Popisuje také tvoření slangových pojmenování, např. univerbizaci uvádí na příkladech produktivní odvozovací přípony, dále se také zmiňuje o sémantickém tvoření či o tvoření frazeologismů.

2.4.8 Václav Křístek

Václav Křístek udává dvojí pojetí slangismu:

- 1) „užší pojetí, rezervující označení slang jen pro specifický dorozumívacích zájmových skupin“³⁶.
- 2) „širší pojetí, zahrnující jak specifický dorozumívací útvar příslušníků určité profese (tedy to, co se často označuje jako mluva profesionální), tak také mluvu uzavřených společenských skupin“.

Křístek uvádí, že hranice mezi mluvou skupin zájmových a profesionální mluvou je plynulá a tenká, sám se přiklání k pojetí širšímu. Rozdíly mezi profesní mluvou a zájmovým slangem jsou nenápadné a můžeme je najít, např. v bohaté synonymice či v citových vztazích promluvy³⁷. Využívá také termín terminologie a uvádí označení *žargon* a *hantýrka*. Podle Křístka ale „bude správné se jich vzdát jako základních termínů“³⁸.

³³ Čechová, 2000, s. 27.

³⁴ Hauser, 1980, s. 23.

³⁵ Tamtéž, s. 24.

³⁶ Křístek, 1973, s. 100.

³⁷ Tamtéž, s. 100.

³⁸ Tamtéž, s. 100.

2.4.9 Souhrn vymezení sociolektů

Z těchto konceptů lze vidět odlišné vymezení sociolektů – např. Marie Čechová třídí zvlášť argot, profesní mluvu a slang, zatímco Josef Václav Bečka vymezuje pouze argot a slang, kdy je slang dále dělen na profesní a zájmový. Václav Křístek ale uvádí tenkou vrstvu mezi klasifikací slangu profesního a zájmového a rozdíly lze vidět v citových vztazích promluvy. Je tedy dvojí chápání slangu – pojetí jako širší koncepci a pojetí jako koncepci užší.

3 Slang a jeho vymezení

3.1 Vznik slangu

Jaroslav Hubáček definuje vznik slangu takto: „Slovo slang se objevilo asi v polovině 18. století v Anglii a označovalo původně jazyk vulgární. Má pravděpodobný původ v anglickém *s'language* (= něčí jazyk)“.³⁹ *Český etymologický slovník* také upozorňuje na skutečnost, že původ slova není jednoznačný, mohlo být také odvozeno ze slova *sling*, které znamená střílet, vrhat, klouzat, rozhazovat.⁴⁰ Máme zde ale několik dalších možností, jak mohlo slovo slang vzniknout, např. Majakovskij upozorňuje na možnost, že slovo pochází z cikánštiny.

3.2 Klasifikace slangu

Slang je společný rys jednotlivých okruhů, proto máme několik druhů slangů, vytvořil se slang vojenský, lékařský, železničářský, sportovní, cirkusový, slang teplárenských zaměstnanců apod. V moderní době, kdy máme možnost blogů a sociálních sítí, také nově vzniká slang matek či slang bezdětných⁴¹.

Dělení slangu má několik kritérií; povaha prostředí a motivace, míra nespisovnosti, forma, expresivita, stáří, pojmenovávací postup a tvoření. Jako základní kritérium je uváděno povaha prostředí. Zde se nabízí dělení slangu podle profese a podle zájmů. Toto kritérium je ale problematické. Pro někoho může být činnost zájmem, pro druhého profesí, např. rybářství, sportovci. Dělení podle expresivity souvisí s mírou nespisovnosti. Máme zde termíny, které jsou čistě nespisovné (vulgarismy), a naopak termíny, které se blíží k oficiální terminologii českého jazyka.

Forma slangu je zpravidla jednoslovná, ve výjimečných případech se objevují víceslovná pojmenovávání. Stáří lze porovnávat podle tradice, kterou dané slovo má – zde můžeme také mluvit o archaismu (jazykový prvek uchovaný z dřívějších období jazykového vývoje).⁴²

³⁹ Hubáček, 1979, s. 9.

⁴⁰ Rejzek, 1964.

⁴¹ Suk, 1993.

⁴² Čechová, Krčmová, 2008.

3.3 Tvoření slangových pojmenování

V této kapitole se opřeme zejména o díla Jaroslava Hubáčka, *Malý slovník český a Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*.

Slangy se neustále vyvíjí a rozšiřují, proto dochází k obohacování slovní zásoby stejně jako u ostatních tvarů či poloútvárů národního jazyka. Slangové výrazy se nejčastěji objevují v podobě podstatných jmen a sloves. Dále také jako přídavná jména či příslovce. Hovoříme zde o transpozičních a transformačních postupech.

3.3.1 Transformační postupy

Mezi tyto postupy patří odvozování, skládání, zkracování, metatezím a k mechanickému krácení.

3.3.1.1 Odvozování (derivative)

Odvozování je nerozšířenější při tvorbě nových pojmenování. Pro slang je typické odvozování pomocí sufixace (připojením přípony).

Podstatná jména

Zde slangová podstatná jména řadíme do významových a slovotvorných kategorií. Pokud hovoříme o třídění podle kategorií, rozlišujeme zde názvy osob či zvířat, názvy prostředků, dějů.

Názvy osob

- A) Činitelské, tvořené nejčastěji příponou -ák, poté méně často příponami -l, -oun, -ař, -č, -Ø, -ník, -íř, -a (*ležák, mazák, šprtoun, palič, máza*).
- B) Konatelské, tvořené od jmenných základů, jsou tvořené nejčastěji příponami -ař, -ář, -a, -ák, dále potom příponami -ista, -(n)ík, -ovec, -as, -a (*dálkař, terénář, spodák, vekápelista, posada*). Konatelská jména jsou nejpočetnější slovotvornou kategorií u slangových pojmenování osob.
- C) Přechýlené, tvořené příponou -ka, méně často příponami -ajzna, -(n)ice. Tvoříme pojmenování ženského rodu z již existujících mužských jmen (*zeměpisářka, kádrovnice*).

Názvy prostředků

Názvy prostředků jsou početné, tvoří se nejčastěji jako odvozeniny ze základů slovesných, méně často ze základů jmenných.⁴³ Mluvíme zde o místech, předmětech, věcech.

K nejužívanějším příponám řadíme -ák, -ka, -čka (*tahák, nervák*).

Názvy zdrobnělé (deminutiva)

Zdrobnělá jména jsou častým prostředkem k vyjádření citového vztahu.

Uplatňují se zde přípony -ek, -ík, -(ič)ka, -íčko (*laníčko, lorka*).⁴⁴

Názvy nositelů vlastnosti

Vznikají podle vlastností základových slov. Často jsou výsledkem univerbizace. Uplatňují se přípony -ák, -ka, -ovka, méně často -an, -as, -áč, -a, -ina, -ula, -ice (*druhák, škrobák, časovka*).⁴⁵

Do této kategorie spadají i názvy zvířat, které nejsou v takové míře ve slangu zastoupeny.

Názvy místa

Názvy míst dělíme na místa, kde něco je a na místa, kde se něco koná. Tvoří se v první řadě ze základu jmenných, poté v menší míře ze základů slovesných. Tvoříme pomocí přípon -ka, -ovka, -na, -ák, někdy i -iště (*placovka, sesterna, nalejvárna*).⁴⁶

Názvy dějů

Nejčastěji odvozujeme od sloves, v menším počtu od podstatných jmen. Tvoříme příponami -ní, -tí

⁴³ Hubáček, 1988, s. 15.

⁴⁴ Tamtéž, s. 15.

⁴⁵ Tamtéž, s. 15.

⁴⁶ Tamtéž, s. 15.

(*faulování, exnutí*), -(č)ka, -nda-, -Ø, -ina, -ák, -izace, -ismus, -ství, -ctví (*sdělavka, dorážka, slezina, lanařství*).⁴⁷

Přídavná jména

Odvozená přídavná jména se nevyskytují často. Nejčastěji se tvoří jako přídavná jména přivlastňovací celému druhu (*kolejácký, stavbácký, stavbařský*), ze základů slangových sloves hlavně jako dějová přídavná jména z přičestí trpných (*dištancovaný*) a účelová přídavná jména (*koníčkovací*).⁴⁸

Slovesa

Odvozování sloves lze dvěma způsoby: odvozování sufixálním způsobem ze jmenných a slovesných základů a odvozování za pomoci prefixů.

Nejvíce používaná přípona je -ova (*výletovat*). Dále přípony -i, -nou (*klikařit*).

Pokud jde o předpony, tak se uplatňují zejména na-, o-, pod-, za-, z-, vy-, s-, roz-, při-, pro- (*nabířkovat, vybouchnout, slejt se*). Většinou pomocí předpon nevytváříme nová slova, pouze obměňujeme význam základového slovesa.

3.3.1.2 Skládání (kompozice)

Skládání patří k méně častým způsobům tvoření slangových názvů. Tento postup je využíván nejčastěji ve spojení více slov. Pomocí skládání se snažíme dojít k univerbizaci (k jednoslovnému pojmenování), např. *autoduše, elektročas, baskřídlovka*.

3.3.1.3 Zkracování (abreviace)

Jedná se o méně častý způsob. Zkracováním vznikají iniciálové zkratky, zkratky fragmentovaných slov a slovních spojení, také vznikají oficiální zkratky a zkratky akademických titulů.

3.3.1.4 Mechanické krácení

„Motivací mechanicky krácených slangových názvů je snaha o kratší a zvukově zjednodušené vyjádření; takto tvořené názvy mají zpravidla menší počet slabik,

⁴⁷ Hubáček, 1988, s. 15.

⁴⁸ Tamtéž, s. 15.

zjednodušené souhláskové skupiny, sklon k otevřeným slabikám [...], např. *cvičko, dělvo, deska, gynda* [...].⁴⁹ Tento způsob je pro slang typický.

3.3.1.5 Překrucování

Zde je význam slov, stejně jako u mechanického krácení, pouze modifikován. Pojmenování jsou zde dotvářena či upravována. Motivací je zde několik. „Snaha o zvukové zvýraznění a odlišení od zvukové podoby spisovné, snaha o úpravy umožňující dvojí chápání smyslu slova, jazyková hravost aj., např. *vejtraska, bobina, jasan, pádro, štígro, žulat*.⁵⁰

Do tohoto způsobu řadíme i expresivní homonyma, kdy předcházíme překrucování a metaforizace probíhá na základě zvukové podobnosti, např. *kejtra, kytka*.

3.3.2 Transpoziční postupy

V těchto postupech využíváme již existující názvy. Do transpozičních postupů spadá sémantické tvoření (metaforické a metonymické přenášení), tvoření víceslovných názvů a přejímání z cizích jazyků.

3.3.2.1 Sémantické tvoření

Jedná se o posouvání či přenášení slovního významu a dochází k sémantickému obohacování či ke zdomácnění pojmenování.

A) Metonymické přenášení

Zde výrazy vznikají pomocí vnitřní spojitosti. Toto řadíme k méně častým způsobům sémantického tvoření.

Nejpočetnější tvoření pomocí metonymického přenášení jsou ta, která vznikají na předloze víceslovných názvů a vzniká tak univerbizace.

B) Metaforické přenášení

Metafora vzniká na základě vnější podoby (tzn. tvar, barva, vzhled, funkce apod.). „Motivací metaforizace bývá potřeba jazykově vyjádřit nové skutečnosti, u nichž si mluvčí uvědomuje podobnost se skutečností jinou, už označenou; slangové metaforické názvy vznikají jak z potřeby výrazného pojmenování věcného (např.

⁴⁹ Hubáček, 1988, s. 17.

⁵⁰ Tamtéž, s. 17.

bačkora, berany, čert [...]), tak i z důvodu vyjádření citového vztahu (např. datel, karkulka, kočár, nanuk, nudle, prase, zaúřadovat).⁵¹

3.3.2.2 Tvoření víceslovných názvů

Tento postup je málo častý z důvodu univerbizace a také z důvodu odborného pojmenování víceslovných výrazů. Motivací je zde hlavně věcné a výstižné pojmenování.

„Častější je tvoření frazeologismů verbálních, tj. ustálených spojení, jejichž klíčovým slovem je sloveso. [...] Ve slanzích se jich užívá k nějaké specifické činnosti, např. dláždit pec, houpat Tondu, chytit raka [...].“⁵²

3.3.2.3 Přejímání z cizích slov

Tento způsob tvoření je zásadnější. Nemluvíme zde o tvoření nového slova, ale o adaptaci výrazu do našeho jazyka. Důvodů se nabízí několik: „Chybějící nebo ne včas zpracovaná a dostatečně bohatá domácí terminologie (patrná zejména u slangů železničářského, řemeslnického, technického, vojenského, hornického, hutnického), snaha o zachování pojmů specifických v určitém prostředí nebo v určitém národě [...] (např. forvard, bejzlajna, debl) [...].“⁵³

K přejímání z cizích slov dochází jak ve stránce zvukové, tak ve stránce morfologické. Máme několik způsobů – upravit pouze zvukovou stránku či zjednodušit základ cizího slova. Další možností je přidat k cizímu slovu odvozovací příponu -a, -ka, -na. Samozřejmě se mohou vyskytovat slova, která nezískala žádnou zvukovou či morfologickou úpravu.

„Velkou část přejatého slangového výraziva tvoří názvy přejaté z němčiny (někdy i z jiného jazyka jejím prostřednictvím). Zde však již nejde o pojmenovávací postup živý; velká většina těchto názvů byla přejata v minulosti, kdy byly české země součástí Rakousko-Uherska.“⁵⁴ V současnosti se přejímá převážně z angličtiny, němčiny a z francouzštiny.

⁵¹ Hubáček, 1988, s. 17.

⁵² Tamtéž, s. 19.

⁵³ Tamtéž, s. 20.

⁵⁴ Tamtéž, s. 21.

4 Studentský slang

4.1 Vymezení studentského slangu

Studentský slang zaujímá mezi slangy zvláštní místo, nemůžeme ho zařadit mezi profesní slangy ani mezi zájmové. Studenti jsou teprve připravováni na svoji budoucí profesi. Studentský slang má bohatou pojmovou diferenciaci, která může být považována za vrstvu nespisovných formulací mezi studenty středních, popř. vysokých škol.⁵⁵ Josef Štěpán vymezuje studentský slang jako „nespisovnou slovní zásobu v mluvě studentů, jež označuje jevy ve studiu a studentském prostředí a kterou studenti užívají během (zejména neformálním) mluveném styku“.⁵⁶

Studentskému slangu se ve svých pracích a studiích věnují, např. Jan Chloupek v jeho práci *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti* (1986), Jiří Nekvapil v práci *K vysvětlující síle českého jazykovědného pojmu slang* (1995), Josef Hubáček *K dnešnímu stavu studentského slangu* (1965) či František Uher v díle *Školský slang a jeho neologizace z hlediska kultury řeči* (1989). Slangu se věnoval také František Oberpfalcer ve svojí stati *Argot a slangy*. Helena Chýlová v *K expresivitě ve slangu* (2008) zmiňuje expresivitu jako součást charakteristických jazykových aspektů slangu, také uvádí vznik slangismů bez sebereflexe a bez regulace. Zdeňka Tichá a Luboš Skopec vydávají *Tři slangové slovníky* (2001). Studentský slang je i námětem kvalifikačních prací, např. Jana Valášková – *Aktuální stav studentského slangu na vybraných školách Jihomoravského kraje* (2007), Hana Hrušková – *Studentský slang* (2010), Hana Knotková – *Studentský slang a jeho současná podoba* (2020).

Studentský slang je velice proměnlivý, proto je těžké zachycovat všechny prostředky do tištěných slovníků. V této době nám to již usnadňují online slovníky, např. *Český slang/Studentský*.⁵⁷

⁵⁵ Hubáček, 1988, s. 23.

⁵⁶ Štěpán 1989, s. 149.

⁵⁷ *Český slang/Studentský* [online]. Wikiknihy. © 2017 [cit. 2017-07-30]. Do tohoto slovníku může přispívat kdokoli, kdo má vytvořený účet k této webové stránce, výrazy neprochází kontrolou.

Studentský slang se vyznačuje některými zvláštními rysy:

- Studentské prostředí je proměnlivé – přicházejí noví mladší studenti, zatímco starší odcházejí. Z tohoto důvodu je vázanost na prostředí krátká.
- Slang tohoto typu je také lokální, často se jedná o jednu školu či také o specifický obor.
- Mladí lidé nemají zpravidla tolik společenských zábran jako dospělí jedinci. Vyjadřují se emočně, pod psychickým vlivem. Mají snahu být odlišní či originální.
- V používání slangových výrazů můžeme pozorovat rozdíly spojené s věkem. Slovní zásoba slangových výrazů na prvním stupni není bohatá, naopak používání slangu vrcholí ve věku od 17 do 25 let.

„Z hlediska čistě jazykového je studentský slang výslednicí působení dvou hlavních činitelů: jazykové hravosti a vynalézavosti a jisté protiváhy vůči neustálému intenzivnímu působení spisovného jazyka. Proto je v něm i značná synonymie, která často přechází do oblasti neotřelého vyjadřování expresivního, aktualizovaného častými sémantickými posuny.“⁵⁸

4.2 Studentský slang a mluva mládeže

Studentský slang bývá mylně považován za mluvu mládeže. Mluva mládeže zahrnuje veškerou mluvu mládeže bez ohledu na druh školy či obor. „Mluvou mládeže označujeme specifické jazykové prostředky celonárodního jazyka, kterých užívá mládež rozličných sociálních a zájmových skupin a věkových stupňů mužského a ženského pohlaví od 6 do 25 /30/ let v soukromém komunikačním styku v neoficiálním prostředí.“⁵⁹

Na mluvu mládeže má také vliv prostředí, ve kterém jedinec vyrůstal. Jsou zde rozdíly mezi mluvou na vesnici a mluvou ve městě.

Pro tento druh slangu je typická pojmenovávací invence. „Vedle tradičního odvozování (*baňák, drbárna, občanka, pilňas aj.*) je nápadné překrucování a mechanické krácení (*asák, biola, cviko, fýza, kóna, labiny, medyna aj.*); časté je i přenášení slovního

⁵⁸ Hubáček, 1988, s. 23.

⁵⁹ Tamtéž, s. 23.

významu, zejména metaforické (*baňa, bomba, černoč, koule, puma, bičovat [...]*) a přejímání z cizích jazyků (*biflovat se, jár, kaltna, průba, šerif aj.*).⁶⁰

Studentský slang se vyskytuje rovněž v umělecké literatuře, např. *Študáci a kantoři a Cesta do hlubin študákovy duše* (Jaroslav Žák), *Pan Kaplan má stále třídu rád* (Leo Rosten), *Mistr Kampanus, Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XV. a XVI. století* (Zikmund Winter) a *Stříbrný vítr* (Fráňa Šrámek).

⁶⁰ Jaklová, 1979, s. 2.

5 Sémantická analýza lexikálních jednotek

Analyzovaná slovní zásoba byla excerpována z děl Jaroslava Žáka, konkrétně díla *Cesta do hlubin studákovy duše*⁶¹, *Študáci a kantoři*⁶² a *Škola základ života*⁶³. Získaný materiál je dále rozdělen do 23 sémantických skupin.

5.1 Študáci a kantoři

Dílo je velice bohaté na výrazy ze studentského slangu. Autor text člení na kapitoly, kde se každá kapitola věnuje jinému odvětví. Nejvíce pojmenování se stahuje k studentům a profesorům. Jaroslav Žák ke každému výrazu vysvětluje jeho význam.

Dílo *Študáci a kantoři* disponuje sedmi sémantickými skupinami, které se dále dělí na několik podskupin. Excerpovali jsme 330 slangismů.

5.1.1 Pojmenování profesorů

Třídní učitel

Každé třídě je přidělen pedagog, který dohlíží nad prospěchem svých studentů. Žáci ho nazývají **tříd'as, tříd'ák, klasař, poklasnej, táta, tatouš, otěcko, atěc, pěstoun, ujec, pan starosta, otčím, krkavčí otec**. Je-li rodu ženského, je pojmenovaná jako **mátuška, bábuška, mamka** nebo **kvočna**, připomíná-li svým chováním spíše muže než ženu, obdrží přezdítku **Panna Orleánská, Divá Bára, Fraucimóra**⁶⁴, **Baba Jaga, Satanella**⁶⁵, **Amazonka** nebo **Šárka**.

Oblíbení a neoblíbení profesori

Žáci rozlišují profesory na dobré a zlé neboli na **správné chlapy** a **prevíty**. Oblíbený kantor dostává přezdítku **šťabák, štramák, fešák, prima chlap, primáš, hód'a, řáckej prófa, bezvadnej, skvělouš**.

Krutý profesor je nazýván **krutý prófák, krut'as, pes, dobrman, sup, šakal, satan, kojot, veřejný nepřítel, katouš, šedý vlk, grizzly**⁶⁶, **sivooký démon**.

⁶¹ Žák, 1938.

⁶² Žák, 1937.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Vychází ze slova fraucimor, tj. skupina osob, která dělala doprovod manželce šlechtice při slavnostních příležitostech.

⁶⁵ Opera o třech dějstvích skladatele Emila N. von Reznicka.

⁶⁶ Medvěd stříbrný nebo medvěd hnědý.

Přezdívky profesorů podle fyzických vlastností

Pokud je profesor vysoký a štíhlý, dostane přezdívku **čára, hadí muž, nitka, táta dlouhán, makarón**, pokud je malý a tlustý, je nazýván **hříbeček, pralinka, břichatka vousatá, kulihrášek, pucejř**, profesor s taneční chůzí je **bajadéra**⁶⁷, nikolskája, neohrabaný profesor je **kufř, plavec na Volze**, smutný kantor je **kyselý mlíko, Kuře melancholik**, rozzlobený je **zuřivej Róland, brzlík, divý muž** či **Divá ženka**, potrhlý je jinak řečeno také jako **splašená Sardel**, hezká profesorka má přezdívku **růže prerie, pěknice, fešule, šťabajzna, kráska z Marsu**. Přezdívku **Pipin Krátký** dostane učitel, který není vysoký, dosahuje své výšky stejně jako děvčata v nižší třídě, se nazývá, **Cyrano**⁶⁸ profesor s velikým nosem. Jedinci, kteří mají vlasy zastřižené tzv. na ježka, se nazývají **Kaktusovití**.

Profesor, který svůj předmět příliš neovládá

Tento profesor obdrží titul **plavčík na sladké vodě, admirál Nelson** nebo **mořeplavec**.

Profesor, který vypráví o svých cestách

Často se setkáváme s kantory, kteří rádi sdělují své příběhy z cest, ukazují žákům fotky památek, kaváren a hotelů, které navštívili – ti se zaslouhují o přezdívku **Koráb pouště**.

Rozdělení profesorů dle předmětů, které vyučují

Učitel bývá zván **miláček, mameluk, papuán** („co tu řvete jako papuáni“), **pavián, papnhajmskej, přítelíček, kamarádiček, atansión**⁶⁹, **siláns**⁷⁰, **vorvergangenheit, kublaj chán, křemičitan, kyselitan sodičitý, peroxyd, násoska, kolmice, tečna, ptakopysk, řasa, krásnoočko zelené** (profesorka přírodopisu), **boule osmihránná, šemík** (chemik), **cvikář** (tělocvikář, též **těláčník, mrskonda, prófa kotrmelec, docent hopsologie, strojnice** (učí psaní na stroji, také **Klapkababa**), **tastrbaba** (profesorka účetnictví), **jestřáb** (má dozor na chodbě), jinak **čuchal, dog, fízl, vobhlídka, stráž na Rýně, Zefýr, strážce harému** (dozor na chodbě pouze pro dívky), **Carův kurýr** (ředitelův tajemník, též **Maharadžův miláček, kukulín, holič krále Lávy, pan vrchní tajnář, pan tajemný vrchní**). Mnoho názvů se časem změní na slova, jejichž význam studenti sami nedovedou objasnit, např. **žamík, rebák, chabradka, fit'-bum, pěťchlup, švihovec, raspudlík, bund'a**.

⁶⁷ Indická tanečnice.

⁶⁸ Básník Cyrano, který je znám svým vzhledem, kvůli velkému nosu je přesvědčen, že si nezaslouží lásku.

⁶⁹ Vychází z anglického slova attention, tj. pozornost.

⁷⁰ Vychází z chemické sloučeniny silan.

Ředitel

V čele sboru stojí ředitel, který dohlíží na fungování školy. Je žáky nazýván **říd'a, řed'as, řed'ák, řed'ule, řepák, řepinskej, řízek, bobr, něguš, škýz** (nejvyšší karta v tarokách), **šerif, Zeus, pan řídící, sahub, hosudar, jasné slunéčko, plantážník, vysokoprevoschoditelstvo, přílbotřasný Josef, Šir Chan, Nanna Sahib, prefekt, komodor, Stěnka Razin, ataman, Taras Bulba, Pán sedmi moří, Veliký Bůh Brown.**

Profesorský sbor

Profesorský sbor je všeobecně zvaný **kulometná rota** nebo **mančaft**.

Vtipný profesor

Profesor, který se vyzná ve vtipech, jeho historky bývají zábavné a přednášky veselé, je tzv. **ferenc, fórista, legrandista** či **švandista**.

Starší profesori

Starší profesori mají jednoduchou přezdívku, **starší profesorští borci** či jen **starej**.

Profesorky

Učitelky jsou také jinak **saze, kosti, potápky, křivky, kandie, štrikulajdy, sajtky, fuchsie, šťabajzny**.

Rozdělení profesorů pomocí klasifikace zvířat

Profesorstvo se rozděluje na **chudozubé, vačnatce** (s aktovkami), **pravoslavné** (literárně činní), **okoličnaté** (s tvrdými límečky), **motýlokvěté** (s kravatou podoby motýlka), **psovité** (s psími dečkami), **obojživelníky** (kteří vyučují na více ústavech), **měkkýše** (nemají v oblíbenosti sport, raději sedí na gauči u televize nebo knížky), **korýše** (s tvrdou náprsenkou), **brejlovce** čili **slepýše** (s brýlemi nebo čočkami), **krajty tygrovité** (přísné, štíhlé profesorky), **tučňáky, mrože** (s přerostlými kníry), **bičíkovce** (kteří rádi švihají ukazovátkem, aby vystrašili žáky), **kyjovité** (nosící hůl nebo profesori, co kulhají), **vřešťany, lidoopy** (profesori, co nedbají o svůj vzhled, často chodí oblékáni ve stejném obleku několik dní, nezajímají se o trendy v módě).

5.1.2 Pojmenování studentů

Pojmenování se dělí na dvě podskupiny – první slouží pro názvy vytvářené žáky a druhá podskupina, v níž výrazy používají profesori.

A) Výrazy studentů

Kanaďan

Kanaďan je přezdívka pro žáka, který dokáže rozesmát své spolužáky. Napodobuje hlasy zvířat či profesorů, také dokáže kreslit karikatury kantorů, vyrušuje. Pronáší drzé poznámky během vyučování. Dochází k situacím, kdy Kanaďan je nevině potrestán, ale také dostává třídu do situací, kdy to s žerty přežene a kantor má vztek na celou třídu – většinou poté potrestá třídu referátem, úkolem nebo neohlášeným testem.

Repetenti

V každé třídě jsou žáci, kteří jsou starší proti svým spolužákům, těmto studentům se přezdívá **vousatí senioři**. Většinou dokážou být díky svému věku oporou třídy, mají nejen vyspělý vzhled, ale také chování a názory. Zároveň to jsou ale také studenti, kteří propadli do nižší třídy, proto nemají na své kamarády dobrý vliv a navádí je k podvádění, nevěnují příliš času učení a chtějí trávit čas se svými spolužáky v parku, z toho důvodu se jejich kamarádi ze třídy také neučí a mají často špatné hodnocení.

Šprtáci

Mezi studenty se vyskytují vždy tzv. **šprtáci** neboli žáci, kteří jsou vzorní, mají tichou povahu, přicházejí do školy mezi prvními a svůj volný čas věnují studiu. Dále mají přezdívky **biflouni, rváči, štváči, štvouni nebo pilníci**. **Šprtáci se dělí na dobrosrdečné a na krkouny**. **Krkouni** odmítají poskytnout pomoc svým spolužákům, zatímco dobrosrdeční jsou ve své třídě oblíbení, posílají vypracované příklady a překlady zvané **taháky, tasany, fištráky a šalvostry** a dávají před hodinou opsat **cvígro**. Tito studenti většinou sní o vysoké škole a o dobré kariéře.

Datlové

Zvláštní druh **šprtáka** je **šplhoun, šplhavec** nebo také **datel**. Pomáhá kantorovi s pomůckami do kabinetu, nechává se dobrovolně vyvolávat, směje se profesorským vtipům a vždy při vyučování dává pozor. Tito jedinci jsou také často osamělí, spolužáci se kontaktu s nimi vyhýbají, mají radost ze svého dobrého prospěchu a neradují se, když někteří mají lepší hodnocení než oni sami.

Žalobníčci

Studentům, kteří se snaží za každou cenu zalíbit profesorům, se říká **žalobníčci**. Tito studenti tzv. **prásknou všechno**, u čeho jsou svědky. Pokud někdo podvádí, napovídá či i jen vyrušuje, ihned informují profesory. Jsou ve své třídě neoblíbení a těžko si hledají přátele. Sami nikdy nepodvádí, nevyrušují, plní své úkoly včas a vzorně, mají dobré známky a u profesorů jsou oblíbení, protože se díky nim dozvídají o podvodu nebo nekázní.

Primusové

Každá třída má svého **primusa** neboli **extratřídu**, popřípadě několik **veleduchů**, kteří mají různé povahy. Někdy jsou to **dříči** (studenti, kteří jsou pilní a snaží se uspět v jakékoliv činnosti), jindy **vytahováci** čili **vytahovadla** (tzv. se vychlubují kamarádům se svými známkami, věcmi či dokonce i vzhledem) a **správní kluci**. Primus, takzvaný **správný** (skvělejší, bezvadnější), je mladý muž, jenž i bez učení zvládá studium velice dobře a bývá vůdcem třídy.

Světák

Dále je ve třídě jeden **světák** neboli **Donšajn**⁷¹. Mluví zkušeně o životě, ženách, povídá historky o barech či hospodách. Ve skutečnosti to bývá **polejvák**, jelikož si často domýšlí či dokonce vše vymýšlí.

Vejtržnice

Vejtržnice neboli **správná žába** je dívka, která ráda hraje fotbal, nemá ráda holčičí věci, jako je make-up, šaty či módní časopisy. Prohlašuje o filmových hvězdách, že to jsou **liboví hezouni**. Rozumí si více s chlapci, zajímá se o svobodné profesory a ostatním dívkám se vysmívá za jejich zájmy.

Třídní okultista

Okultista má zájem o jógu, černou magii či telepatii. Do této kategorie se řadí také **Fanouš chemický**, žák, který má v oblibě chemii v takové míře, že si dokonce pořídí celou laboratoř (dle žactva také magickou kuchyni).

⁷¹ Počeštěná verze jména Dona Juana, tj. fiktivní postava sukničkáře.

Fanouš rádiový

Fanouš rádiový je žák, který je velmi šikovný a nadaný pro techniku. Žáci s tímto zájmem pokračují ve studiu nejčastěji v technickém oboru. Rozumí programátorství a dokážou během chvíle zjistit z počítače všechny informace.

Švencíři

Švencíři jsou mistři v tzv. **švencování** neboli chození za školu. Za tohle nekázeňské chování dostávají často úkoly navíc či postihy na chování, profesori s nimi mají trápení, protože často musí dopisovat testy, doplňovat učivo a nerozumí již vysvětlované látce.

B) Výrazy profesorů

Studentský kolektiv

Studentský kolektiv se nazývá **klasa** neboli **kláda**. Jako celek bývá kantory nazýván **miláčkové, synkové, banda mizerná, skotáci, darebáci, studenti, student, zvěř, papnhajmští, ušatí, klackové, milí přátelé, mládenci a dívky, chytráci, hlupáci, zabedněnci, ignorantí, mládež, Václavové, sběř, holota, líná holota, holoubci, kosové, dětičky, Holomci a banda ničemů**.

Pojmenování žáků se špatným prospěchem

Profesoři používají klasické pojmenování, většinou studentů, kteří nejsou vzorní, nepřipravují se na vyučování, na zkoušení, není pro ně vzdělání důležité a nevidí v něm žádný smysl.

Klacek Netřuka, ten lump, klacek nevychovaný, žák, který má přijít na řadu a je čistej jak slovo boží neboli dutej, ten lajdák, ten ničema, vy troubo, hlupáku.

Provinilé chování studentů

Žák neboli **provinilec**, denně **vytrhuje** čili vyrušuje při vyučování. Pošťuchuje sousedy, šeptá, otáčí se, kope svého spolužáka, který sedí před ním, vrtí sebou, pokřikuje poznámky k výkladu. Student, který tyto prohřešky vykonává každý den, se přezdívá **živel, neklidný živel, zloduch třídy** či **klacek**. U dívek se jedná o tzv. **brebtavost**, jinak řečeno šeptání si o osobních věcech.

5.1.3 Pojmenování škol, školních tříd a sboroven

Shromaždištěm profesorstva je svatyně, nazvaná sborovna, jinak **drbárna, klepárna, duchárna, rejpárna** nebo **myšárna**.

Gymnázium je **gympl, rejpálka, bouda, barák, chajda, holubník, kurník, posada, flákárna** nebo také **myšárna**.

5.1.4 Hodnocení zkoušení, známky

U hodnocení se vyskytuje výraz pouze pro známku 5, a to sice **puma, pecka, bajle, koule, bomba, sardele**. Neprospěh neboli propadnout se nazývá **lupnout**.

5.1.5 Činnosti spojené se školní aktivitou

Pokud chce profesor ztížit úkol či zkoušení, dělá tzv. **šťourání** či **vysílání fadingem**. Žákovi při zkoušení neustále konstatuje „na to se neptám“, „mluvte k věci“. Pro učení se zde máme výraz **šprtání** nebo také spojení **celý noce nehne vod knihy**.

Rozčílit učitele je mistrovský kousek, který je ctižádostivostí všech **živlů** neboli **zloduchů třídy**. Pokud přichází udělit ředitel ředitelskou důtku, máme pro ni pojmenování, tzv. **zapráskat fousama**. Profesor, který zadá studentům neohlášený test, tzv. **vykope válečnou sekeru** a uloží tzv. **tučné opáčko**.

5.1.6 Mluva profesorů

Kantoři, jež si v kabinetě vypráví o studentech, které vyzkoušeli u tabule, nazývají jejich zkoušení jako **skřípnutí**. Pokud žák učivo neměl nastudované, tzv. **ani nezabral**. Ten, který má přijít na řadu, **je čistej jako slovo boží čili dutej** a je vidět **jeho hojný pot perlí na čele**. Nakonec některý, jenž je poslán zpět na své místo, uslyší od profesora „**tak marš na místo**“ či „**jedeš do lavice**“.

5.1.7 Mluva žáků

Pokud je žák zkoušený, nazývá tuto skutečnost jako **srovnání se zemí, vodrovnání, ten mě propích, sklidil, probod. Plaval jsem jak admirál** znamená, že u zkoušení neměl dané znalosti. Naopak, pokud uspěl s výborným hodnocením, hovoří o tom jako o **boreckým výkonu**.

5.2 Cesta do hlubin študákovy duše

V tomto díle Jaroslav Žák na rozdíl od díla Študáci a kantoři nevysvětluje každé heslo. Excerpcí jsme shromáždili celkem 137 slangismů, které jsme dále rozdělili do 12 sémantických skupin.

5.2.1 Pojmenování profesorů

Tato skupina obsahuje časté výrazy, např. **prófa**, **učitelák** či **tělocvikář**. Profesorský sbor se nazývá **kantorská mafie**. Profesoři, kteří přikazují tzv. „**vocad' a pocad' se to naučíte**“, se nazývají **kantorští ouřadové**. Učitel, který má zajímavé zvyky a obyčeje, má titul **excentrický prófa**, zatímco podivíni jsou známí také jako **prófa-podivín** či **morousové, samotáři, tiší blázni, výstředníci**. Kantor, který vyučuje matematiku, se nazývá **matyk-šachista**, biologie je **buňkář**, lektor francouzštiny zase **franštinář**. Kantoři, kteří jsou přísní, si vysloužili titul **kantor krut'as** nebo **dobrman**. Naproti tomu je zde přezdívka **voříšek**, jež je hodný a není přísný. Přezdívka **kritický krasoduch** patří pedagogovi, který neustále studenta kritizuje a nic mu není dost dobré. Člověk, který má hodnotu a rád ji zdůrazňuje, si u žáků zasloužil pojmenování **alkazarský hrdina**. Kantornosící klobouky dostává titul **klobac, klobásek, kakánek, hlavokryt, klobrd'as, klobršt**. Profesorky bývají nejčastěji označovány jako **psorky**.

5.2.2 Pojmenování žáků, spolužáků

Student je nazýván **študák** či **študačka**. Žáci, kteří sedí v přední lavici mají přezdívku **forvardi**. Ten, jenž se snaží zavděčit kantorovi, je **šplhoun** a **žalobníček** je jedinec, který vše donáší svému profesorovi, opakem je **blbouš**. **Sígr** a **pacholek** jsou líní žáci, kteří dělají samé problémy. Naopak **borec, skvělouš** je uznávaný mezi spolužáky. Pohledný chlapec má titul **hezoun, prcouš** či **džentlas**. **Propadlík** se učí velmi špatně a z toho důvodu propadne neboli **rupne** do nižší třídy, aby zopakoval ročník, který nezvládl. Jedinec, který má ze všeho zbytečné obavy, je nazýván **plašil**. **Hamoun** a **krkoun** je žák, který je lakomý, často kvůli tomu, že nechce pomáhat spolužákům s úkolem či při podvádění při testu. Namyšlenému studentovi se říká **náfuka, bublin** i **doupňák**. Pokud žáci tvoří skupinu, přezdívá se jim **proud učňů**.

V tomto díle jsou i specifické přezdívky, jako např. **Píček** nebo **Pepek** (Josef) a **pajšl** (syn řezníka).

5.2.3 Školní předměty a jména s nimi související

Školní předměty

Studenti používají **tělák** (tělesná výuka), **terka**, **literka** (literatura), **gráma**, **gramajzle** či **gramérka** (gramatika), dějepis jako **děják**, náboženství je **nába**, či při **těláku** se hraje **čutból** neboli kopaná.

Podstatná jména, která souvisí se školními předměty

Tato skupina obsahuje výrazy jako **slohák** (slohový úkol), **četivo** (čtení), **vízo** (vysvědčení), **repec**, na Moravě také **kantec** či **opakec** (reparát), **cúra** (cenzura), **kóra** (korespondence), **kompóna**, **kóna**, **kompka**, **kompuška**, **kompónka** (kompozice).

5.2.4 Hodnocení žáků

V každé polovině a na konci školního roku dostávají studenti vysvědčení, tzv. **vízo**. Pokud žák dostává hodnocení dostatečná, dostává tzv. **sták**. Znamka nedostatečně má titul **banán** či **kule**.

5.2.5 Místa a učebny ve škole

Kabinet je **stágra** či **kába**. Záchodu studenti říkají **plynová komora**.

5.2.6 Specifické profese (policie)

Policie se označuje slovy **poldík**, **polda**, **boby**, **bob**, **stráža**, **pendrekář**, **lápa**, **lapouš** či **laprcajt**. Revolver nazývají **revák**.

5.2.7 Pomůcky při vyučování

K této sémantické skupině řadíme **saxík** (saxofon), **tába** (tabule), **míča**, **mičuda** (míč), **smrt'ák** (kostra), **břitké pero** (propisovací pero), **duševní slintavka** (román) a **tahák**.

5.2.8 Činnosti spojené s žáky

Pokud se studenti hlasitě smějí, kantoři o této činnosti mluví jako **lochčili se jak puklé chleba**. Student, jenž chtěl prozradit, např. odpovědi k testu, tzv. chtěl **prcnót** či **přihrát** a musel **dělat muru** (musel mlčet). **Vosmočit se** znamená obléci smoking, **podrobit si puky** se říká v případě, pokud si student znečistí kalhoty. Dívky se tzv. **napelí** či **vomikadí** (napudrují). V případě, že se student potí nervozitou či strachem, **potí volej** a **vynechává mu motor** (nemůže si vzpomenout na učivo). Žáci si rádi dělají z profesorů **merendu** nebo **legrandu** (legraci) a také provádí nespoutanou **junáckou psinu** či **prču**. Student, který unikne hodnocení „nedostatečná“, tzv. **zahraje na roh**.

Hodit ručník do ringu znamená **kapitulovat před kantorem**. Studentovi, kterého nezajímá škola či jeho hodnocení, je **všechno lógr**. Student, který je popleten kantorem, říká, že je **grogy**. Při hraní fotbalu se volně střelený míč označuje **šourák**.

V tomto díle je specifické pojmenování Národního divadla – **jít se osvobodit** či **jít se narodit**.

5.2.9 Slova nezařazená

Do této sémantické skupiny řadíme slova **mejdan** (večírek), **šourec** (tanec), **bilec** či **kulébr** (kulečník), dále **čurbes** (bujné řádění), **vohoz** nebo **vohák** (šaty), **požer** neboli dobré jídlo.

Dle vlastní zkušenosti mají mladiství bohaté množství slangismů pro své rodinné příslušníky (např. máti, dědouch, babucha), excerpován byl výraz **prachodárce** (otec).

Studenti, kteří s rodiči jezdí na dovolené a výlety, přespávají v penzionu neboli v **penzíku**. Ti více šťastní zažijí na dovolené plavbu parníkem, o kterém vypráví jako o **parasu**.

5.3 Škola základ života

Dílo *Škola základ života* má celkem 11 sémantických skupin, excerpováno bylo 90 slangismů.

5.3.1 Pojmenování profesorů

Ředitel je **říd'a**, ostatním profesorům studenti říkají **dobrman**, **fízl**, **šerif** a také **baba Jaga**. Školník má více přezdívek – **pan šéf**, **pan mistr zásobování**, **slavný zvěd**, **pan hlavní** a také **pan důležitý**.

5.3.2 Pojmenování studentů

Chytrý student, který je aktivní při vyučování a má dobré známky, je nazýván spolužáky **šplhoun** či **šprták**. Když se student často učí, nazývá se **šprták chodí v párech s knížkami a bifuje**. V každé třídě je **prvotřídní borec** neboli student, který se postará o zábavu celé třídy, proti němu stojí **usmrkanec**, **nádivka** či **ten vylekanej vod švábů**, student, který neporušuje školní řád, je tichý. Pokud studenti chtějí urazit spolužáka, použijí výrazy **potvoro singapurská**, **zrúdo krále Václava**, **vypadáš jako vyblíz**, **mizero**, **ty vrtáku**, **ty máku**.

Profesoři pro kolektiv žáků používají výrazy typu **banda mizerná, nemyslíci chátra, ničemové rošťáci, skotáci, šupáci, holomci, mládenci, učení mloci, zvířata**. Pokud se jedná o konkrétního žáka, dostává přezdívku **lajdák, klouček líný** či **kluk paličatý, tajtrdlík, trémista, spáč** a **splašená sardel**. Ten, který nezná odpověď na otázku, **sedí jako bluma**.

Pro pojmenování školy se používá jeden výraz – **čínská mučírna**.

5.3.3 Školní předměty a aktivity související s učením

Matematická cvičení jsou pojmenovaná jako **matický cvígro**, latina jako **středověká příšera** a francouzský jazyk je **fránina**. Kompozici nazývají **kompónou**.

Když se žák učí, **šprtá se, brejlí do sešitu** či **souká do sebe naučné slovníky**. Pokud student ukazuje úlohu svému spolužákovi, **strká úlohu pod nos**.

5.3.4 Anglické názvy

Studenti používají anglická slova, např. **unfair, trening, gentleman, football, happy-end** nebo také **driblovat** a **pullover**.

5.3.5 Mluva žáků

Pokud chce student říct *jdi ode mne dál*, použije výraz **di vode mě blíž**. K pozdravům používají spojení **zdař bůh, tě péro** či **tě lupen**. Student, který nerozumí, řekne **nemám na to buňky**. Když se chce zeptat, zda má jeho kamarád dostatek peněz, řekne **máš dost prachů?** Pokud celou sumu zaplatí, použije spojení **dyk ti říkám, že to zatáhnu**. Dále spojení **vlezl jsi mi do dráhy** (např. při sportu), **bav se mlčky, člověče** (spolužák je hlasitý), **vyprav se na zvědy** (jdi zjistit informace), **co je libo** (co by sis přál), **lézt za někým do kabinetu** a **lěčit si tady nervy** (být nepříjemný).

Studenti také mluví o fotbalu a jejich oblíbeném týmu, týmu Sparta říkají **Rudí hoši**, naopak Slávii nazývají **saláty, pad'oury** či **hadráři**. Mistrovství je **mistrák**.

5.3.6 Mluva profesorů

V případě, že profesor vyzve žáka k zasednutí do lavice, použije spojení **račte se obtěžovat do lavice**. O mládeži mluví jako o **zvlčilé, která nemá rozum za mák**. V případě vyrušování studenta při vyučování položí otázku, **kdo to kňoural** nebo **kdo to zde hučel**. O nekázni mluví jako o sprostáctví a pokud chce studenta potrestat za

nekázeň, **tak ho ještě nachytá**. Když je profesor **pofrcaný**, je v šoku z chování studentů.

5.3.7 Podstatná jména spojená se zájmy

Do této sémantické skupiny patří slangismy **psina** (zábava), v případě, že se spolužák snaží přesvědčit svého kamaráda o účasti večírku, použije spojení **bude tam správná pára** (bude tam zábava).

Dívčí kosmetika je známá svými **cerepetičkami** a chlapci ji označují jako **blbinu** neboli hloupost, za kterou dívky utrácí své **šestáky** (peníze).

5.4 Srovnání děl Jaroslava Žáka

První dílo obsahuje 7 skupin a 26 podskupin. V díle *Študáci a kantorů* je nejhojnější výskyt slangismů pro žáky a profesory, konkrétně 241. Celkový počet výrazů je 330.

Ke zvláštnostem bychom mohli řadit slangismy, které nesou pojmenování známých děl, např. **kuře melancholik** (smutný profesor), **holič krále Lávry** (ředitelův asistent), **sivooký démon** (krutý profesor) nebo **divá Bára** (profesorka, která se působí jako muž).

Další zvláštností shledáváme rozdělení profesorů dle členění některých druhů zvířat, např. **obojživelníci** (profesoři, kteří vyučují ve více ústavech), **lidoopové** (kantorů, již nedbají o svůj vzhled), **slepýši** (učitelé nosící brýle). Výrazy **myšárna** nebo **holubník** se chápou jako škola a žáci jsou nazýváni **zvěří** či **holoubky**.

Ředitelé jsou žáky nazýváni jmény božstev – **Zeus**, **Pán sedmi moří** nebo **Veliký bůh Brown**.

Cesta do hlubin študákovy duše obsahuje 9 skupin a 2 podskupiny. Nejbohatší výskyt slangismů nacházíme stejně jako v prvním díle u žáků a kantorů, konkrétně 51. Celkový počet činí 137 výrazů, tedy značně menší množství hesel než v prvním díle.

Nenacházíme příliš zvláštností, většina výrazů je obvyklá v mluvě dnešních žáků a často používána i mimo školní prostředí. Některá slova jsou pouze zkratkami, např. profesor – **prófa**, dějepis – **děják**, náboženství – **nába**, saxofon – **saxík** nebo tabule – **tába**. Žáci užívají též univerbizace učitelský ústav – **učitelák**. I přesto jsme našli méně známá pojmenování, např. **kritický krasoduch** (kantor, jenž neustále kritizuje), **hlavokryt** (učitel nosící klobouk), **banán** (známka nedostatečně), **duševní slintavka** (román) nebo **jít se osvobodit** (Národní divadlo).

Škola základ života obsahuje 7 skupin a 90 hesel, z nichž nejčastější slangismy nalezneme u pojmenování studentů. Převážně se jedná o hanlivá oslovení žáků, např. **mizera, usmrkanec, zrůda krále Václava.**

Řada profesorů nazývá kolektiv žáků jako **banda mizerná, nemyslicí chátra, ničemové** nebo **šupáci**. V díle se vyskytuje také několik anglicismů, např. **unfair, happy-end** nebo **gentleman**.

6 Slovotvorná analýza excerpovaného materiálu

Excerpovaná slovní zásoba je podrobena slovotvorné analýze, ve které jsou slova rozdělena do slovotvorných kategorií. Tato analýza se opírá o teoretické pojetí v díle J. Hubáčka *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů* (1971). Slangové výrazy jsou rozčleněny dle plnovýznamových slovních druhů, nejpočetnější skupinu zaujímají substantiva, méně často se vyskytují verba a adjektiva.

Na základě srovnání slova základového a poté nově utvořeného slova rozeznáváme tři skupiny, které tvoří onomaziologické kategorie: **mutace** (názvy činitelské, nositelů vlastností, názvy míst, prostředků a nástrojů činnosti, názvy výsledků děje, názvy konatelské), **transpozice** (názvy dějů a názvy vlastností), **modifikace** (jména přechýlená, jména zdrobnělá).

6.1 Substantiva

Názvy činitelské

Pojmenovávají osoby, ale i zvířata, tedy původce nějaké činnosti. V materiálu se uplatnily sufixy *-oun*, *-ouš*, *-č*, *-l*, *-ák*, *-as*, *-ka*, *-ník*, využit byl i cizí sufix *-ant*. Odvozovací základy poskytla slovesa domácího původu (často expresivní) i adaptované přejímky:

bifloun – *bifl-*, *-oun*, **šplhoun** – *šplh-*, *-oun*;

dříč – *dří-*, *-č*, **rváč** – *rvá-*, *-č*, **štváč** – *štvá-*, *-č*;

čuchal – *čuch-*, *-al*

lajdák – *lajd-*, *-ák*, **vytahovák** – *vytahovat* – *vytahov-*, *-ák*;

lapouš – *policie*, od *lapat*, *lap-*, *-ouš*

řed'as – *řed'-*, *-as*;

násoska – *násos-*, *-ka*; přenesené na osobu; jinak trubice na obou koncích otevřená k převádění kapaliny z jedné nádoby do druhé (SSJČ)

rváč – *žák*, který veškerý volný čas věnuje studiu; od *rvát*, *rvá-*, *-č*

šplhoun – *student*, který pomáhá profesorovi; od *šplhat*, *šplh-*, *-oun*

štváč – *žák*, který se často učí, rovněž také *štvoun*; od *štvát*, *štvá-*, *-č*; nebo *štv-*, *-oun*

žalobník – od *žalovat*, *žaloba*, *žalob-*, *-ník*;

Názvy konatelské

klasař, m. – třídní profesor; od *klasa*, *klas-*, *-ař*

plantážník – *plantáž-*, *-ník*

světák – *svět-*, *-ák*

šemík – od chemie, profesor chemie, *šem-*, *-ík* (s výslovností *ch* jako *š*, sufix *-ik* je zdložený)

švandista – vtipný profesor, od *švanda*, *švand-*, *-ista*;

těláčník – *těl-*, *-áč*, *-ník* (základovým slovem je *tělák*?)

Názvy míst

Pojmenovávají místa podle toho, co se na nich nachází nebo co se na nich děje. Základovými slovy jsou substantiva a slovesa.

drbárna, f. – od slova *drbat*, *drb-*, *-árna*; kabinet profesorů

duchárna – od slova *duch*, *duch-*, *-árna*

flákárna – od slova *flákat*, *flák-*, *-árna*

holubník – od slova *holub*, *holub-*, *-ník*; pojmenování školy

klepárna – od slova *klepat*, *klep-*, *-árna*; sborovna

myšárna – od slova *myš*, *myš-*, *-árna*; sborovna, nebo také gymnázium

učitelák – *učitel-*, *-ák*, (vzniklo univerbizací – učitelský ústav)

Názvy prostředků a nástrojů činnosti

Význam těchto jmen je význam účelu a vždy označují neživotnou věc užitou k nějaké činnosti. Nejčastěji jsou odvozena od sloves.

četivo – čtení, čtivo, *čt-*, zde *čet-*, *-ivo* (to, co je určeno ke čtení)

šourák – od *šourat*, *šour-*, *-ák*; volně střelený míč ve fotbale

tahák – od *tahat*, *tah-*, *-ák*

vohák – oblečení, od *voháknout se* konverzí, *vohák-0*

Názvy nositelů vlastností

Jména nositelů vlastností jsou chápána jako pojmenování osob, zvířat i věcí nesoucí vlastnost. Nejčastěji se odvozují od adjektiv. Většina z nich byla užita k charakteristice studentů. Pro maskulina jsou nejtypičtější sufixy *-ák* či *-án*, u feminim jsme zaznamenali hojný výskyt sufixu *-ka* nebo *-ice*.

blbouš – od *blbý*, *blb-*, *-ouš*

břichatka – od *břichatá*, *břicha-*, *-ka*

darebák – *darebný*, *dareb-*, *-ák*

dlouhán – *dlouhý*, *dlouh-*, *-án*

fešák – *fešný*, *feš-*, *-ák* (z něm. adj. *fesch*)

fešule – f. *pohledná profesorka*, z *feš-* (něm. *fesch*), *-ule*

hezoun – *hezký*, *hez-*, *-oun*

hlupák – *hloupý*, *hlup-*, *-ák*

chytrák – *chytrý*, *vychytralý*, *chytr-*, *ák*

krut'as – *krutý*, *krut'*, *t > t' -as*

křivka – *křivá*, *křiv-*, *-ka*

miláček – *milý*, *mil-*, *-áček*

pěknice – *pěkná*, *pěkn-*, *-ice*

propadlík – *propadlý*, *propadl-*, *-ík*

skvělouš – *skvělý*, *skvěl-*, *-ouš*

živél – *živý*, *živ-*, *-el*

Názvy dějů

cvígro – od slova *cvičit*, *cvik*; *cvíg-*, *-ro* (s obměnou základu *cvik-*)

opakec – od *opakovat*, *opak*, *-ec*

požer – od *požrat*, *požírat* konverzí - *požer-* 0

šourec – od *šourat*, *šour*, -ec; tanec

šprtání – *šprtá-*, -ní

vobhlídka – od *vobhlídnout*, *vobhlíd-*, -ka

Názvy přechýlené

Vznikají odvozováním substantiv rodu ženského od substantiv rodu mužského, opačné případy jsou výjimečné.

strojnice – strojník, *strojn-*, -ice

Názvy zdrobnělé a zveličelé

Jména zdrobnělá (deminutiva) označují předměty menších předmětů ve srovnání se základovým slovem, odvozují se od substantiv označujících konkrétní předměty, zvířata a řidčeji také osoby.

Jména zveličelá (augmentativa) představují významový opak deminutiv, tj. předměty kvantitativně větší.

babuška – babička, s obměnou sufixu; *bab-*, -uška

barák – dům, *barák* (adaptované slovo, převzato z fr. a tam ze šp., původně dřevěná stavba pro dělníky, později starý dům, také jakýkoli dům; ASCS)

cerepetička – *cerepet-*, -ička (serepetička=nicotná věc, PSJČ)

dědouch – děda, *děd-*, -ouch

holoubek – holub, *holoub-*, -ek

hříbeček – obézní a nízký profesor; hřib > hříbek > hříbeček, *hříb-*, -eč-ek

chajda – gymnázium; od chalupa; ke zkrácenému základu *cha-* připojen sufix -jda

kakánek – kakan, *kakán-*, -ek

nitka – nit, *nit-*, -ka

přítelíček – přítel, *přítel-*, -íček

šťabajzna – *šťab-*, -ajzna

Názvy zkrácené

Zkracování je jeden ze způsobů využíváný v běžné mluvě, profesní mluvě, typický je i pro slang. Jde především o snahu kratšího a zvukově jednoduššího vyjádření. S využitím univerbizace se krátí nejen dvouslovná pojmenování, ale i složeniny (kompozita). Kromě formantu *-a* se bohatě využívají sufixy *-ák*, *-ka*, výjimečně jiné sufixy.

cúra – cenzura, *c-* + *-úra*

cvikář – učitel tělocviku; z kompozita je užit jen druhý člen se sufixem

děják – dějepis; využita první část kompozita a připojen sufix *-ák*

džentlas – džentlmen; z cizího kompozita využít první člen a spojen se sufixem *-as*

fránina – francouzský jazyk; ke zkrácenému základu *fran-* připojen sufix *-ina*

gympl – gymnázium; zastaralý studentský slang (SSJČ); z německého *Gimpel* (gymnazista), v jiném významu jednoduchý člověk, hlupák (SNČ)

hód'a – oblíbený profesor; od *hodný*

kompka – kompozice; ke zkrácenému základu *komp-* připojen sufix *-ka*

kóra – korespondence, *kór-* + *-a*

lápa – policie, od *lapat* konverzí

literka – literatura

mistrák – mistrovství

nába – náboženství

prófa – profesor

revák – revolver

saxík – saxofon

tělák – tělesná výchova

terka – literatura, od *literka* > *terka*

tříd'ák – třídní učitel

vízo – vysvědčení

slohák – slohová práce

6.2 Adjektiva

dutej – dutý (hloupý), *dut-*, *-ej*

kaktusovití – mající vlasy ostříhané nakrátko; *kaktus-*, *-ovití*

6.3 Verba

brebtat – šeptat, *brebt-*, *-a*, *-t*

lupnout – propadnout, *lup-*, *-nou*, *-t*

prcnót – prozradit, *prc-*, *-nó*, *-t*

vosmočit se – obléci si smoking; desubstantivum od *smocking* utvořené formantem *-i-* s alternací vysloveného *-k-* > *-č-* a reflexiva *se* (ASCS)

vytrhovat – (vyrušovat), *vytrh-*, *-ova*, *-t*

6.4 Pojmenování přejatá

Přejímky z angličtiny:

čutból – kopaná; první člen kompozita je *čut-*, *čutat*, to vzniklo z angl. *shoot*=střílet, druhý je z angl. *ball* (ESJČ 109)

football – fotbal (oba základy anglické)

gentleman – zdvořilé oslovení, oba členy anglického původu; 1. muž vznešeného původu, 2. pán, muž

grizzly – krutý profesor (slovo se užívá ve spojení s „medvěd“); hovorově znamená také 1. ufnukaný (o dětech), 2. šedivý, prošedivělý (zde nemá tyto významy)

Přejímky z němčiny:

biflovat – učit se, dříť se, šprtat; z něm. *büffeln*; studentský slang

fízl – policie; z něm. a tam z lat. základu; obecně zhrubělé, tajný policista, donašeč, udavač (ASJČ, SSJČ)

fištrák – vypracované úkoly; základem je něm. *fištrón* z něm. *Fischtran*=rybí tuk; zde se spíše jedná o význam „chytrost, důvtip“, něm. *Verstand*, jehož výslovnost se zkomolila, a přiklonilo k *fištrón* (ESJČ 143)

fórista – vtipný profesor; fór = původně hrubý vtip; z něm. *vor* ve větě, viz ESJČ 145

fraucimóra – žena s mužským chováním; jinak *fraucimor*, pův. „pokoj jen pro ženy“ (Frauenzimmer), později „veškeré ženy v paláci“ a „ženy vůbec“ (ESJČ 146)

mančaft – profesorský sbor; též *manšaft*, z něm. *Mannschaft*=mužstvo; ze sportovního slangu (PSJČ)

štramák – *štram-*, *-ák* (z něm. základu *stramm*=statný, urostlý, s českým sufixem *-ák* (slovník Seznam.cz))

Přejímky z latiny:

bomba – při klasifikaci hodnocení nedostatečné; pochází z ital. „puma“; ve sportov. slangu prudce kopnutý míč (ASCS, SSJČ)

ignorant – nepozorný student, z adaptovaného *ignorovat*, *ignor-*, *-ant* (ASCS)

klasa – kolektiv studentů; z lat., zastaralé, obecný a školní slang (SSJČ)

legranda – zábava; z lat., obměna adapt. útvaru *legrace* (přesmykem z *recreatio*), *legr-*, *-anda*

legrandista – m. vtipný profesor; odvozené od *legranda*, sufixem *-ista*

okultista – žák se zájmem o jógu; jinak přívrženec okultismu (= soubor tajných věd o poznání nepřístupných jevů, tj. magii, jasnovidectví, spiritismu, astrologii aj. SSJČ)

primus – vzorný student; doslova první, nejlepší žák (ASCS)

prevít – neoblíbený profesor; zlý, špatný člověk; z něm. a tam z lat. (*privatus locus*=odloučené místo), ve stč. *prevét* = záchod; přeneseno na osobu (ESJČ 483)

trémista – strach z veřejného ponížení; odvozeno z ital. *tréma* = rozechvění, nepříjemný pocit (ASCS, SSJČ)

Přejímky z ostatních jazyků:

amazonka – žena s mužskými vlastnostmi, bojovná; z řecké mytologie; a. sídlily při břehu Černého moře (ASCS, SSJČ)

ataman – ředitel školy; z tur., pův. náčelník kozáckého vojska (ASCS)

bajadéra – profesor s taneční chůzí; z potugal. „indická tanečnice“ (ASCS, SSJČ)

kufr – nešikovný profesor, (pochází z francouzského jazyka); jinak „zavazadlo“, z něm. *Koffer* a tam z fr. (ASCS, SSJČ)

laprcajt – policie, (z něm., ale zkomolené)

mameluk – oblíbený profesor; *mameluk* z port. a tam z arab., původně člen egypt. vojenských oddílů; přeneseně i neohrabaný člověk (ASCS, SSJČ)

mejdan – večírek, přátelská schůzka se zábavou; ze slov jaz. (srbochorvatština) a tam z tur., do turečtiny z arabštiny (ASCS)

pralinka – přeneseně profesorka malého vzrůstu; jinak plněný čokoládový bonbón (podle jména fr. maršála du Plessis-Pralina (ASCS, SSJČ)

6.5 Víceslovná pojmenování

admirál Nelson – profesor, který ovládá vyučující předmět; čerpáno z historie od jména *Horatio Nelson* (britský námořní vojevůdce)

baba Jaga – žena, která vypadá vzhledově jako muž; čerpáno z dětské četby (mýtická bytost ze slovanského původu, především z pohádek)

banda mizerná – kolektiv žáků

borecký výkon – výborné hodnocení

brejlit do sešitu – učit se; *brejlit* = upřeně zírat do sešitu

břichatka vousatá – profesorka s nadváhou; mít velké břicho

carův kurýr – asistent ředitele; čerpáno z historie a běžné mluvy, *car* = titul panovníka

čínská mučírna – škola

divá ženka – rozzlobená profesorka; čerpáno z četby, kniha *Pověsti z Českomoravské vysočiny: O divé žence. O raráškově* (František Navrátil) nebo *Divá Bára* (Božena Němcová)

divý muž – rozzlobený profesor

docent hopsologie, m. – profesor tělesné výchovy; první člen hybridního kompozita je domácí, druhý z řečtiny

excentrický prófa – profesor se zvláštními zvyky; *excentrický* = výstřední, nápadný, zvláštní (SCS)

fanouš rádiový – student nadaný pro techniku

hadí muž – vysoký a štíhlý profesor

holič krále Lávry – asistent ředitele; čerpáno z četby, *Král Lávra* (Karel Havlíček Borovský)

jít se osvobodit – jít do Národního divadla; *osvobodit se* = Osvobozené divadlo

kantorská mafie – profesorský sbor; z běžné mluvy; *mafie* = tajné ilegální sdružení (ASCS)

kantorští ouřadové – profesorský sbor

klacek nevychovaný – nevychovaný student

krkavčí otec – třídní profesor; *krkavec* = černý pták, mylné pojmenování – *krkavčí rodiče* (krkavci jsou vzorní otcové a matky, Český rozhlas)

kulometná rota – profesorský sbor

kuře melancholik – smutný profesor; čerpáno z četby, *Kuře melancholik* (Josef Karel Šlejhar)

libový hezoun – pohledný chlapec

nehnout se vod knihy – učit se celou noc

pan hlavní – školník

pan starosta – třídní učitel

panna Orleánská – profesorka s mužským chováním; čerpáno z historie či z náboženství; *Jana z Arku*

pán sedmi moří – ředitel školy; čerpáno z filmové produkce (rež. Michael Curtiz, 1940)

pipin krátký – profesor malého vzrůstu; čerpáno z historie, *král Pipin III. Krátký*

plavat jak admirál – nemít znalosti při testu

plavec na Volze – nešikovný profesor

plavčík na sladké vodě – profesor, jenž neovládá předmět

plynová komora – toaleta

přihrát prerie – správné odpovědi k testu

sivooký démon – zlý profesor; čerpáno z četby, *Sivooký démon* (Jakub Arbes)

správná pára – zábava

správná žába – studentka

starší profesorský borec – starý profesor

stráž na Rýně – kantor, který má dozor na chodbě

strážce harému – kantor, který má dozor na dívčích chodbách; harém = expr., žert.
Skupina žen ve společnosti s jedním mužem (ASCS)

šedý vlk – krutý profesor

tajemný vrchní – asistent ředitele školy

tučné opáčko – opakovací test

veřejný nepřítel – zlý profesor

vousatý senior – starší žák

vykopat válečnou sekeru – dávat neohlášené testy

vypravit se na zvědy – zjistit informace

zdař bůh – pozdrav

zuřivej Róland – rozzuřený profesor; čerpáno z četby, rytířský epos *Zuřivý Róland* (Ludovico Ariosto)

6.6 Názvy složené

Jedná se o výrazy, které vznikly spojením slov z víceslovného názvu za účelem zjednodušení, často jako výsledek univerbizace.

krasoduch – (krása, duch), profesor, jenž stále kritizuje okolí

mořeplavec – (moře, plavec), profesor, který neovládá vyučující předmět

prachodárce – (prachy, dárce), otec

tastrbaba – (složenina s prvním členem cizím - tastr z angl. taster = ochutnávka, ukázka, vzorek; druhý člen je domácího původu - baba), profesorka účetnictví

6.7 Ostatní slova

Některá slova nebyla podrobena slovotvorné analýze a rozřazena do onomaziologických kategorií, neboť některé z výrazů jsou nedovolené, nebo mají nejasný původ. Tato slova jsou velmi zajímavá, proto jsou vypsána a některé jejich významy vysvětleny.

bob – strážník (patrně z domácí podoby vlastního jména Robert)

bobr – ředitel školy (vznik na základě podobnosti); jinak vodní hlodavec budující složité stavby (SSČ)

bouda – gymnázium (vznik na základě podobnosti)

brzlík – rozzlobený profesor; jinak žláza s vnitřní sekrecí za hrudní kostí, důležitá pro imunitní systém (ASSČ, SSJČ)

cyrano – profesor s velkýmnosem; podle stejnojm. hrdiny Rostandova dramatu *Cyrano de Bergerac*

čára – vysoký a štíhlý profesor (vznik na základě podobnosti)

datel – vzorný student (vznik na základě věcné souvislosti); jinak šplhavý pták s delším klínovitým zobákem (SSJČ)

dobrman – přísný profesor (vznik na základě věcné souvislosti – pes, který nahání hrůzu); název podle durynského chovatele Dobermanna (ASCS, SSJČ)

doga – profesorka, která dohlíží na chodbě (vznik na základě věcné souvislosti); jinak plemeno největšího služebního psa s výrazně klidnou povahou (ASCS)

jestřáb – kantor, který má dozor na chodbě (vznik na základě věcné souvislosti – *mít oči jako jestřáb*, tzn. bystré, slídivé) (SSČ, SSJČ)

kanad'an – zábavný student; přeneseno z obyvatelského jména *Kanada* > *Kanad'*, -an

kandie – obecné pojmenování profesorek; původní význam je „dívka“; výraz užil J. Žák v knize *Študáci*, 1937, s. 15 a 48 (PSJČ)

katouš – krutý profesor; *kat-*, *-ouš*; jinak popravčí mistr; také hrubý člověk; nejasné slovo *kat* rozšířeno sufixem *-ouš* (ESJČ 245)

kláda – studentský kolektiv; jinak silnější kmen stromu (SSČ, SSJČ)

klobrd'as – kantor nosící klobouky

kost – obecné pojmenování profesorek; všeobecně také pěkná dívka, žena

kule – hodnocení nedostatečné

kulébr – m. – kulečník

kurník – pojmenování školy; používáno ve středověku jako školní vězení (SSJČ)

kvočna – třídní profesorka; také používáno u matky, která vychovává mnoho dětí (SSJČ)

mičuda – míč *mič-*, *-uda*; expresivní odvozenina (ESJČ 362)

mrskonda – profesorka tělesné výchovy

něguš – ředitel střední školy; také *neguš*, kdysi habešský vládce; (PSJČ)

papuán – napomínající profesor; též Papuánec, obyvatel Nové Guineje i mluvčí papuánských jazyků (IJP a SSJČ)

paras – parník; obměna sufixem *-as*

pecka – hodnocení nedostatečné

píček – Josef, koncová část zdrobnělého Pe-píček

prevít – neoblíbený profesor; z něm. a tam z lat. „zlý, špatný člověk“

psina – zábava; od *pes*, *ps-*, *-ina*

puchejř – profesor malého vzrůstu (na základě vnější podobnosti); to co je podobné puchýři; malý, tlustý, nafoukaný člověk (SSJČ)

růže – pohledná profesorka

řasa – profesorka přírodopisu (na základě věcné souvislosti)

sajtk – profesorka; také stud. slang; podle J. Žáka *sajtk* je původně dívka, podobně jako *štrikulajda*, *kandie*, *saze*; takové dívky nechovaly sympatie k profesorkám (srov. PSJČ)

sardele – hodnocení nedostatečné; z it. *sardel*, pův. drobná štíhlá rybka (ASCS)

satanela – profesorka s mužskou povahou; z hebr. *satan*, doslova d'áblice (PSJČ)

stágra – kabinet

sták – hodnocení dostatečná

šakal – zlý profesor; z tur., tam ze sánskrtu, přeneseně „dravý a podlý člověk“ (ASCS, SSJČ)

šalvostr – vypracovaný úkol; z něm., původně lučavka (roztok s kyselinou dusičnou), též něco ostrého; přeneseně *tahák, tesan*, též *šalabastr* J. Žák (PSJČ, ASCS)

šerif – ředitel školy; z angl., „okresní soudce, úředník bezpečnostní služby, člen ochranky“; přeneseně „náčelník, vůdce“ (ASCS)

šesták – peníze; pův. drobná mince platící za Rak.-Uh., ob. Dvacetihalěr (ASCS, SSJČ)

škýz – ředitel školy

štrikulajda – pojmenování profesorky; základ slova je z něm. *stricken* „plést“

švencíř – student, který chodí za školu; z něm. *Schwänzer* = záškolák, *schwanzen* (PSJČ, SSJČ)

trouba – m. nepřipravený žák; expr. *hlupák* (SSJČ)

ujec – třídní učitel; zastaralé strýc z matčiny strany (PSJČ)

zefýr – profesor, který má dozor na chodbě; bůh z řecké mytologie; mírný vítr, vánek

Zeus – ředitel školy; v řecké mytologii nejvyšší bůh (SSJČ)

Závěr

Bakalářská práce se věnovala studentskému slangu a jeho podobě. Cílem bylo nastínit teoretické poznatky národního jazyka, vymezit sociolekty, dále klasifikovat slang, studentský slang a jeho výskyt v umělecké literatuře.

V první kapitole byl charakterizován český národní jazyk. Opírala se o mluvnicki Havránka a Jedličky *Stručná mluvnice česká* (2002) a o publikaci Marie Čechové *Čeština – řeč a jazyk* (1996). Dále byly uvedeny strukturní a nestrukturní útvary národního jazyka, které se rozdělily na spisovné a nespisovné. Ke spisovným útvarům byl zařazen spisovný jazyk a u nespisovných útvarů byly definovány dialekty a interdialekty.

Další část práce byla věnována sociolektům. Ze třetí kapitoly, která definovala diferenciaci sociolektů, bylo patrné, že jejich vymezení je různorodé. Tento oddíl se dotýkal i pojmů argot a profesní mluva. Ukázalo se, že pohled jazykovědců se často shoduje.

V dalších kapitolách byl pojímán slang v obecné rovině a studentský slang. Byl nastíněn vznik slangu, jeho dělení a větší část kapitoly se zaměřovala na tvoření slangových pojmenování. Základem pro jejich zpracování byla klasifikace slovtvorných postupů Jaroslava Hubáčka. Kapitola o studentském slangu obsahovala jeho vymezení, vznik a výskyt studentského slangu v umělecké literatuře.

Praktická část se zaměřovala na výskyt studentského slangu v beletrii. Byla excerповána tři díla od Jaroslava Žáka, konkrétně *Študáci a kantoři*, *Cesta do hlubin študákovy duše* a *Škola základ života*. Z excerповaného materiálu se ukázalo, že dílo *Študáci a kantoři* obsahovalo 330 výrazů studentského slangu, ve druhém se vyskytovalo 137 výrazů. Třetí dílo disponovalo 90 slangismy. Kapitoly byly rozděleny do několika sémantických skupin dle získaných slangismů. Téměř u všech sémantických skupin se uplatnilo zkracování slov (*penzík*, *gympl*, *tába*).

Následující část praktického výzkumu se věnovala srovnání děl. Zde bylo zjištěno, že výrazněji bohatší dílo od Jaroslava Žáka je *Študáci a kantoři*. Excerповaná slovní zásoba byla podrobena slovtvorné analýze, přičemž bylo zjištěno, že nejpočetnější skupinou jsou substantiva, která byla rozdělena do onomaziologických kategorií dle způsobu tvoření. Byl také vytvořen slovník z excerповaného materiálu, který byl řazen abecedně a slangismy jsou dále vysvětleny.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje

BEČKA, Josef Václav, 1987. *Slang a diferenciace v běžně mluvené řeči*. In: KLIMEŠ, Lumír. Sborník přednášek z 3. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni.

BEČKA, Josef Václav. *Co je slang a co není slang*. In: KLIMEŠ, Lumír. Sborník přednášek z 2. konference o slangu a argotu v Plzni 23. – 26. září 1980. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1982.

Bohuslav a Alois JEDLIČKA, 1981. *Česká mluvnice*. 4. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 978-80-7168-555-5.

ČECHOVÁ, Marie, 1996. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV. ISBN 80- 85866-12-9.

DAVIDOVÁ, D, 1994. *K diferenciaci současného mluveného jazyka se zaměřením na jazykovou situaci českého Slezska*. In Davidová, D. (ed.), *K diferenciaci současného mluveného jazyka*, 66–71.

HAUSER, Přemysl, 1980. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 14-357-86.

HUBÁČEK, Jaroslav, 1971. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN (Brož.).

HUBÁČEK, Jaroslav, 1973. *Přenášení slovního významu jako pojmenovávací postup ve slanzích*. Praha: Naše řeč., roč. 56, č. 3, s. 124-134.

HUBÁČEK, Jaroslav, 1981. *O českých slanzích*. 2. Ostrava: Profil. ISBN 48-011-81.

HUBÁČEK, Jaroslav, 1988. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil. ISBN 48-010-88.

HUBÁČEK, Jaroslav, 1995. *K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu*. In: KLIMEŠ, Lumír. Sborník přednášek z 5. konference o slangu a argotu v Plzni 7. - 9. února 1995. Plzeň: Pedagogická fakulta Západočeské univerzity. ISBN 80-7043-181-4.

HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ, 2002. *Čeština pro učitele*. 3. Opava: Vademecum Bohemiae. ISBN ISBN 80-86041-33-6.

- HUBÁČEK, Jaroslav. Distribuce onomaziologických postupů v slovní zásobě jednoho slangu. *Slovo a slovesnost*. Praha, 1975, roč. 36, č. 2, s. 104-109.
- HUGO, Jan, 2006. *Slovník nespisovné češtiny*. 2. Praha: Maxdorf. ISBN 80-7345-098-4.
- CHÝLOVÁ, H, 2008. *K expresivitě ve slangu*. In: Sborník přednášek z VIII. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. – 27. února 2008. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta.
- JAKLOVÁ, Alena, 1999. *Budeme argot nově definovat?* In: *Slovo a slovesnost*. Praha, roč. 60, č. 4.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, 2002. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-484-8.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, 2003. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opravené vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-134-4.
- Kol. autorů Ústavu českého jazyka a Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně, 2000. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-134-4.
- KŘÍSTEK, Václav, 1973. *Poznámky k problematice argotu a slangů*. In: *Slovo a slovesnost*. Praha.
- OBERPFALCER, František, 1932. *Slangy a argot*. In: *Jazykozpyt*. Praha: Jednota českých filologů.
- OBERPFALCER, František, 1934. *Argot a slangy*. In: *Československá jazykověda*. Díl 3, Jazyk. Praha: Sfyntx.
- PASTYŘÍK, Svatopluk. *Selecta didaktica*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005.
- PRAVDOVÁ, Markéta, 2014. *Akademická příručka českého jazyka*. 1. Academia. ISBN 9788020023278.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-85-3.
- SUK, Jaroslav, 1993. *Několik slangových slovníků: současný český kriminální slang, slang chartistů, slang profesionálních řidičů, slang teplárenských zaměstnanců, vojenský slang*. Praha: Inverze. ISBN 80-900632-9-2.
- TROST, Pavel, 1995. *Argot a slang*. In: TROST, Pavel. *Studie o jazycích a literatuře*. Praha: Torst, s. 10-13. ISBN 80-85639-50-5.

Prameny použité k excerpování materiálu

ŽÁK, Jaroslav, 1937. *Škola základ života: hra ze života študáků a kantorů o 22 obrazech*. Plzeň: Maják.

ŽÁK, Jaroslav, 1938. *Cesta do hlubin študákovy duše*. 2. vyd. Praha: Karel Synek.

ŽÁK, Jaroslav, 1982. *Študáci a kantorři: přírodopisná studie*. 20. vyd. Praha: Melantrich.

Elektronické zdroje

HUBÁČEK, Jaroslav a Marie KRČMOVÁ. Sociolekt. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

KLOFEROVÁ Stanislava (2017): DIALEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DIALEKT>

KOPEČNÝ, František. K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargon. Naše řeč [online]. Dostupné z: <http://naserec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6239>.

NEBESKÁ Iva. SPISOVNÁ ČEŠTINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy: 2017 Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SPISOVNÁ%20ČEŠTINA>

Slovníky

HAVRÁNEK, Bohuslav, ed., 1989. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia.

HUGO, Jan, ed. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, c2009. ISBN 978-80-7345-198-1.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Academia, 2005. ISBN 978-80-200-1351-4.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

MEJSTŘÍK, Vladimír, ed. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 3., opr. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1080-7.

Nový encyklopedický slovník češtiny online [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>

Příruční slovník jazyka českého, 1957. V Praze: Státní nakladatelství.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2020-03-11]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

Kvalifikační práce

CÍSAŘOVÁ, Nikola. Slang matek na internetových diskusních serverech. Č. Budějovice, 2017. diplomová práce (Mgr.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Filozofická fakulta.

NACHLINGEROVÁ, Kristýna. Jazyková analýza diskurzu českých childfree. Č. Budějovice, 2019. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Filozofická fakulta.

Seznam příloh⁷²

Příloha č. 1: Slovník excerpovaného materiálu.

Příloha č. 2: Ukázka z díla *Študáci a kantorí*.

Příloha č. 3: Ukázka z díla *Cesta do hlubin Študákovy duše*.

Příloha č. 4: Ukázka z díla *Škola základ života*.

⁷² Přílohy 2, 3, 4 byly převzaty z online dostupné verze knih Jaroslava Žáka, obsahují anglické uvozovky.

Příloha 1

Slovník excerpovaného materiálu

Slovníková část zaznamenává 249 slangových pojmenování. Dodržujeme jednotnou strukturu:

- je řazen abecedně a není členěn na sémantické skupiny,
- heslo je zvýrazněno tučně,
- substantiva jsou uvedena v nominativu singuláru,
- adjektiva jsou uvedena v nominativu singuláru maskulina,
- je uveden genus,
- verba jsou uvedena v infinitivu,
- jednotlivá hesla také obsahují výkladovou formu.

Zkratky použité ve slovníku

<i>adj.</i>	adjektivum
<i>f.</i>	femininum
<i>m.</i>	maskulinum
<i>n.</i>	neutrum
<i>imper.</i>	imperfektivum
[]	výslovnost

Slovník

A

admirál Nelson, m. profesor, který neovládá vyučující předmět

amazonka, f. žena s mužským chováním

ataman, m. ředitel školy

B

baba Jaga, f. žena, který vypadá vzhledově jako muž

babucha, f. prarodič, babička

bábuška, f. třídní profesorka

bajadéra, f. profesor s taneční chůzí

barák, m. gymnázium

banda mizerná, f. studentský kolektiv, rovněž také *banda ničemů*

bifloun, m. student, který se často učí

blbouš, m. hloupý student

bob, m. strážník

bobr, m. ředitel školy

bomba, f. hodnocení nedostatečné

borecký výkon, m. výborné hodnocení

bouda, f. gymnázium

brebtat, imper. šeptat

brejlit do sešitu, imper. učit se

brzlík, m. rozzlobený profesor; jinak „žláza s vnitřní sekrecí za hrudní kostí, důležitá pro imunitní systém (ASSČ, SSJČ)

břichatka vousatá, f. profesorka s nadváhou

C

carův kurýr, m. ředitelův asistent

cerepetička, f. malá, zbytečná věc

cúra, f. omezení předávání informací, tj. cenzura

cvikář, m. učitel tělocviku

cvígro, n. školní práce

cyrano, m. profesor s velkým nosem

Č

čára, f. vysoký a štíhlý profesor

četivo, n. čtení

čínská mučírna, f. škola

čuchal, m. dozor na chodbě

čutból, m. fotbal

D

datel, m. vzorný student

darebák, m. studentský kolektiv

dědouch, m. prarodič

děják, m. dějepis

divá ženka, f. rozzlobená profesorka

divý muž, m. rozzlobený profesor

dlouhán, m. vysoký, štíhlý profesor

duchárna, f. kabinet profesorů

dobrman, m. přísný profesor

docent hopsologie, m. profesor tělesné výchovy

doga, f. profesorka, která dohlíží na chodbě

drbárna, f. kabinet profesorů

dříč, m. pilný, pracovitý student

dutej, adj. hloupý

džentlas, m. zdvořilé oslovení pána

E

excentrický prófa, m. profesor se zvláštními zvyky

F

fanouš rádiový, m. student nadaný pro techniku

fešák, m. pohledný chlapec

fešule, f. pohledná profesorka

fištrák, m. vypracované úkoly

fízl, m. příslušník policie

flákarna, f. obecné pojmenování školy

football [futból], druh sportu

fórista, m. vtipný profesor

fraucimóra, f. žena s mužským chováním

fránina, f. francouzský jazyk

G

gentleman, [džentlmen] m. zdvořilé oslovení pána

gramajzle, f. pravidla jazykového systému, rovněž také *gramérka*, *gráma*

grizzly, m. krutý profesor

gympl, m. škola středního vzdělání, gymnázium

H

hadí muž, m. vysoký a štíhlý profesor

hezoun, m. pohledný chlapec

hlupák, m. hloupý student

holič krále Lávry, m. asistent ředitele

holubník, m. pojmenování školy

holoubek, m. kolektiv žáků

hód'a, m. oblíbený profesor

hříbeček, m. obézní a nízký profesor

CH

chajda, f. gymnázium

chytrák, m. chytrý student

I

ignorant, m. nepozorný student

J

jestřáb, m. kantor, který má dozor na chodbě

jít se osvobodit, imper. jít do národního divadla

K

kakánek, m. profesor nosící klobouk

kaktusovití, muži, která mají vlasy ostříhané nakrátko

katouš, m. krutý profesor

kantorská mafie, f. profesorský sbor

kantorští ouřadové, profesorský sbor

kanad'an, m. zábavný student

kandie, f. obecné pojmenování profesorek

klacek nevychovaný, m. nevychovaný student

klasa, f. studentský kolektiv

kláda, f. studentský kolektiv

klasař, m. třídní profesor

klepárna, f. sborovna

klobrd'as, m. kantor nosící klobouky, rovněž také *klobršt*, *klobas*

kost, f. obecné pojmenování pro profesorky

kompka, f. kompozice, rovněž také *kompuška*, *kompóna*, *kóna*, *kompónka*

kóra, f. korespondence, dopisování

krasoduch, m. profesor, jenž stále kritizuje okolí

krkavčí otec, m. třídní profesor

krut'as, m. zlý profesor

křivka, f. obecné pojmenování profesorek

kufr, m. nešikovný profesor

kule, f. hodnocení nedostatečné

kulébr, -u, m. kulečník

kulometná rota, f. profesorský sbor

kurník, m. pojmenování školy

kuře melancholik, n. smutný profesor

kvočna, f. třídní profesorka

L

lajdák, m. nedbalý student

lapouš, -e, m. policie

laprcajt, m. příslušník policie

lápa, f. policie

legranda, f. zábava

legrandista, m. vtipný profesor

libový hezoun, m. pohledný chlapec

literka, f. literatura

lupnout, imper. neprospěť, opakovat ročník

M

mameluk, m. oblíbený profesor

mančaft, m. profesorský sbor

máti, f. matka

mejdan, m. večírek

mičuda, m. míč

miláček, m. profesor, který vyučuje oblíbený předmět

mistrák, m. mistrovství

mořeplavec, m. profesor, který neovládá vyučující předmět

mrskonda, f. profesorka vyučující tělesnou výchovu

myšárna, f. sborovna nebo také gymnázium

N

nába, f. náboženství

násoska, f. profesorka přírodopisu

nehnout se vod knihy, imper. učit se celou noc

něguš, m. ředitel školy

nitka, f. vysoký a štíhlý profesor

O

okultista, m. žák se zájmem o jógu

opakec, m. test sloužící k opakování učiva

otčím, m. nevlastní otec

P

pan hlavní, m. školník, rovněž také *pan šéf*, *pan mistr zásobování*, *pan důležitý*

pan starosta, m. třídní učitel, rovněž také *pěstoun*

panna Orleánská, f. profesorka s mužským chováním

papuán, m. napomínající profesor

paras, m. parník

pán sedmi moří, m. ředitel školy

pecka, f. hodnocení nedostatečná

pěknice, f. pohledná profesorka

Píček, m. jméno Josef, rovněž také *Pepek*

pipin krátký, m. profesor malého vzrůstu

plantážník, m. ředitel školy

plavat jak admirál, imper. nemít znalosti při testu

plavec na Volze, m. nešikovný profesor

plavčík na sladké vodě, m. profesor, jenž neovládá vyučující předmět

plynová komora, f. označení toalety

požer, m. dobré jídlo

prachodárce, m. otec

pralinka, f. profesorka malého vzrůstu

prcnót, imper. prozradit správné odpovědi k testu

přihrátprérie, imper. prozradit správné odpovědi k testu

primus, m. vzorný student

prevít, m. neoblíbený profesor

propadlík, m. žák, který neprospěl a opakuje ročník

prófa, m. profesor, rovněž také *profák*

přítelíček, m. přítel

psina, f. zábava

puchejř, m. profesor malého vzrůstu

R

revák, m. revolver (tj. ruční střelná zbraň)

růže, f. pohledná profesorka

rváč, m. žák, který veškerý volný čas věnuje studiu

Ř

řasa, profesorka přírodopisu

řed'as, m. ředitel školy, rovněž také *řed'ák*, *řed'ule*, *řepák*, *říd'a*, *řízek*

S

sajtka, f. profesorka

sardele, f. hodnocení nedostatečné

satanela, f. profesorka s mužskou povahou

saxík, m. saxofon

sivooký démon, m. zlý profesor

skvělouš, m. oblíbený profesor

slohák, m. slohový úkol

smrt'ák, m. kostra

správná pára, f. zábava

správná žába, f. studentka

starší profesorský borec, m. starý profesor

stágra, f. kabinet

sták, m. hodnocení dostatečná

stráž na Rýně, f. kantor, který má dozor na chodbě

strážce harému, m. kantor, který má dozor na chodbě pouze pro dívky

strojnice, f. učitelka, která vyučuje psaní na stroji

světák, m. student s bohatými zkušenostmi

Š

šakal, m. zlý profesor

šalvostr, m. vypracovaný úkol

šedý vlk, m. krutý profesor

šemík, m. učitel chemie

šerif, m. ředitel školy

šesták, m. peníze

škýz, m. ředitel

šourák, m. volně střelený míč ve fotbale

šourec, m. tanec

šplhoun, m. student, který pomáhá profesorovi

šprtání, n. učení

šťabajzna, f. pohledná profesorka

štramák, m. oblíbený profesor

štrikulajda, f. pojmenování profesorky

štváč, m. žák, který se často učí, rovněž také *štvoun*

švandista, m. vtipný profesor

švencíř, m. student, který chodí za školu

T

tahák, text, který se tajně využívá pro pomoc při zkoušce

tajemný vrchní, m. asistent ředitele školy, rovněž také *tajnůstkář*

tastrbaba, f. profesorka účetnictví

tatouš, m. třídní profesor

terka, f. literatura

těláčník, m. učitel tělesné výchovy

tělák, m. tělesná výchova

trémista, m. žák, který bývá nervózní při zkoušení či testu

tučné opáčko, n. test sloužící k opakování

trouba, m. nepřipravený žák

tříd'ák, m. třídní učitel, rovněž také *tříd'as*

U

učitelák, m. učitel

ujec, m. třídní učitel

V

veřejný nepřítel, m. zlý profesor

vízo, n. vysvědčení

vobhlídka, f. podívat se po okolí

vohák, m. oblečení

vosmočit se, imper. obléct smoking

vousatý senior, žák, jež je starší oproti svým spolužákům

vykopat válečnou sekeru, imper. dávat neohlášené testy

vypravit se na zvědy, imper. zjistit informace

vytahovák, m. student, jež se chlubí kamarádům

vytrhovat, imper. vyrušovat při vyučování

Z

zdař bůh, pozdrav

zefýr, m. profesor, který má dozor na chodbě

zeus, m. ředitel školy

zloduch, m. neslušný žák

zuřivej Róland

zvěř, f. studentský kolektiv

Ž

žalobník, m. informovat profesory o přestupku

živěl, m. žák, který vyrušuje při výuce

Příloha 2

Ukázka díla Študáci a kantoři

ŠTUDÁCI VERSUS KANTOŘI

Mezi kantorstvem a študáky vede se ustavičně drobná válka čili guerilla, jak ostatně nasvědčují termíny jako “puma”, “bombardák” (profesor) a řada jiných, k nimž postupně dojdeme. Boj zuří všude: ve třídě, na chodbách, na dvorku, před gymnasiem i mimo obvod školy. Bojové metody žactva jsou vesměs obranné a morálně oprávněné, neboť kantoři představují živel útočný, zahajují nepřátelství a napadení študáci se toliko brání. Popíšeme nyní některé válečné lsti a úskoky s úspěchem užívané v boji proti kantorům. Důležitou obrannou taktikou je umění zdržovat hodinu. Osvědčuje se proti kantorům typu vědeckého, kteří rádi obšírně vykládají. Na počátku vyučování povstane jeden žák a vece: “Prosím, pane profesore, je to pravda, že jeden americký učenec vynašel takové paprsky, co po nich přestanou růst vousy?” Prófa máchne rukou. “Nevěřte všemu, co noviny píší,” řekne a jme se vykládati o paprscích a záření vůbec, o Americe, lynčování, černoších, lidských plemenech, pračlověku, o veleještěrech a zkamenělinách: náhle pohlédne na hodinky a s hrůzou zjistí, že za pět minut bude zvonit. Chystaných šest stránek výkladu se scvrkne na šest řádek. Hodinu možno zabít i jiným způsobem, zejména je-li přítomen třídní profesor. Někdo se hlásí, že se mu ztratilo plnicí pero. Třídní sraší brvy, nasadí výraz Sherlocka Holmesa a počne vyšetřovat. Po čtvrt hodině hlásí postižený, že našel pero v děravé kapse pod podšívku. Potom oznámí jiný žák, že na obraze, znázorňujícím lidská plemena, má Malajec přimalován plnovous a fajfku. Nastane vyšetřování a čas mile ubíhá. Také je možno ukrást čas matematické hodiny, předloží-li žáci matykářovi, který si zakládá na svých početních výkonech, nějaký šikovný hlavolam, tvrdíce, že to nemohou vypočítat. Třeba jak se sešli tři Arabové, jeden měl dvě datle, druhý pět datlí, rozdělili to na tři díly atd. “Tot’ přece hračka,” burácí matematik, mávaje křídou, a vrhne se k tabuli. Žactvo se zájmem pozoruje, jak se zaplétá do svých výpočtů, potí se, dosazuje x a y, až konečně vysvobozen spásným zvoněním, prchne z třídy. Každá vteřina, která se oddrobí z vyměřené vyučovací doby, je vítána. Není-li jiných možností, stačí aspoň podat obřadně panu profesorovi vyskřípané pero. Pedagog s ním chvíli zápolí, načež praští násadkou o zem a vydatně zuří několik drahocenných sekund. Znamenitá příležitost se naskytne v den svátku páně profesorova. Tento význačný den je již na začátku roku pečlivě vyhledán a veden v náležitě evidenci. Jakmile sváteční učitel vejde do třídy, jsa

pochopitelně v slunné náladě, přiřítí se ke katedře dvojčlenná deputace, aby jménem třídy vyslovila srdečně procítěné blahopřání. Úředně zachmuřená tvář docentova se rozjasní vlídným úsměvem a zkoušení toho dne přirozeně odpadne. Je-li učitel povahy zvláště drsné, objeví se na katedře libovonná kytice, v níž tkví úhledná vizitka s nápisem: “Všeho nejlepšího k Vaším ctěným jmeninám dovoluje si blahopřáti oddaná IV.B.” Zjihlý pedagog rozpačitě odkašle a dí měkkým hlasem. “Za prvé se říká ‘přáti někomu něco’ a nikoli ‘blahopřáti’, za druhé se sloveso ‘přáti’ pojí sakusativem, tedy ‘přejeme Vám všechno nejlepší’, a za třetí vám děkuji, ale podruhé ať se to nestane.” Rafinovaný způsob je blahopřáti na Josefa kantorovi, jenž se jmenuje Jaroslav, což vzbudí u napadeného veselost a sníží jeho bojovnost. Nastanou-li při zkoušení takzvané dělostřelecké manévry čili masakr, kdy rozlícený kantor pálí jednu kouli za druhou, možno se zachránit různým způsobem. Žák, který má přijít na řadu a “je čistej jak slovo boží”, neboli dutej, čili má “bílej tejden”, vyrazí náhle ze třídy, drže si před ústy šátek. “Prosím, ona se mu spustila krev,” hlásí zkormouceně soused. Celku prospěšnější je nevolnost čili “špatně od žaludku”. Postižený se potácí a omdlívá, takže dva kamarádi ho musí vést na chodbu, čímž se tři osoby dostanou z dostřelu zuřícího kulometčíka. Senzační záchrana může nastat, je-li tělocvikář tajně srozuměn se studentstvem a co zrádce jednotné fronty profesorské dá v kritickém okamžiku zvonit letecký poplach. Tu povstává třída jako jeden muž a ukázněným tryskem se řítí na dvůr nebo do sklepa a za ni kluše v bezmocném zoufalství odzbrojený kulometčík. Ve čtvrtém díle naší rozpravy, jenž pojednává o umění obstáti při zkoušce, vrátíme se ještě ke studentské strategii. Nyní zpodobíme v hlavních rysech úhlavní nepřátele študáctva, jakož i ostatní lid školní nebo se školou souvisící.

Příloha 3

Ukázka díla Cesta do hlubin študákovy duše

Kapitola 1

ŠTUDÁK OBĚTÍ VÁŠNĚ Jak zjistíme spolehlivě a objektivně, co dnešní mládež čte? Je toliko jediná neselehávající metoda, ale než ji odhalíme čtenářstvu, zmíníme se o obvyklém postupu badatelů, jenž vede k závěrům poněkud zmateným. Chce-li se totiž nějaká instituce, korporace nebo zvědavý jedinec dovědět něco intimnějšího o dnešní studující mládeži, učiní tak pomocí dotazníků. Tuto metodu študáci přímo zbožňují. Nejenže se tím výtečně zabije hodina, ale vzniká také velkolepá psina čili kanada, na Moravě zvaná též přča, jinak celostátním zvuchným slovem sranda. Kantor rozdává tříde dotazníky, a aby odpovědi byly pokud možno upřímné a nenucené, nemusí se nikdo na elaborát podepsat. Ovoce takové ankety je přepestré a skýtá rovněž pěkný pohled do duše študákovy, byť ne zrovna takový, jaký by si kantor přál. Jedna část žactva totiž, složená ze šplhounů, dítek ustrašených a podobných živlů, nezbaví se podezření, že kantor přece jen podle písma zjistí, kdo onen dotazník vyplňoval. Odpovídají tudíž tak, aby pátrající psycholog byl pokud možno potěšen. Ostatní žáci, většinou takzvaní sígři čili pacholci, vymýšlejí si pracně odpovědi, jimiž by pedagoga uvedli v zuřivost. První otázka například zní: “Čím byste chtěl býti?” Šplhoun odpoví: “Panem profesorem, ministrem školství, národním buditelem, doktorem filozofie, spisovatelem učebnic apod.” Naproti tomu mladík kanadského založení napíše: “Chtěl bych být jednonohým pirátem, virtuosem na lesní roh, svůdcem nepochopených žen, hajným ve Stromovce, leopardím mužem, admirálem vltavského loďstva, zápasníkem v masce, dámou s kaméliemi, milou sedmi loupežníků, obchodníkem s otroky atd.” Někteří podnikaví pánové chtěli tímto způsobem blíže prostudovat erotický kvas v duši mladého muže a mladé dívky dvacátého století. Bohužel, nemáme po ruce materiál, ale můžeme aspoň čtenáře ujistit, že touto metodou se přišlo na stopu divokým orgiím, jichž pařeníštěm jsou naše střední školy. Kanadáné pustili svobodně svou bohatou fantazii z otežlů a tak výsledek ankety byl otřásajícím dokumentem pro nějaké Sittengeschichte der Menschheit, ačkoli autoři oněch údajů ve skutečnosti žijí životem přímo klášterním, aby neutrpěla jejich sportovní forma. Podle několika příkladů, jež jsme nahoře citovali, může si čtenář sám představit, jak asi dopadne takový dotazník s nadpisem: Jaká je vaše oblíbená četba? Žáčkové hodní čtou nejraději Staré pověsti české, latinskou gramatiku, Zapadlé vlastence a vůbec díla klasická nebo osnovou předepsaná. Oblíbená četba dítek

nezbedných vypadá naproti tomu takto: Sněhurka a trpaslíčkové, Zrzavý Irčan, Černá rakev plukovníkova, Portugalský překlad ruských bylin, Pohádka o princezně Pampelišce, Švejk, Sbírka čínských přísloví, Vědy a Upanišády, Milenky starého kriminálního, Žlutý ďábel, Zločin profesorův a jiná průbojná díla, jichž názvy jsou z větší části vymyšleny. Jak vidno, je badatel na klamně stopě. Přímým dotazem u dítky obdržíte sice rezultáty méně divoké, ale budete-li blíže zkoumati vyslýchaného jedince, zjistíte, že knížky, které vyjmenoval, vůbec nečetl. Obratnější borci si předem přečtou sbírku obsahů předních literárních děl a blýskající se podrobnou znalostí osob domněle přečteného románu, ba podají vám i bystrý rozbor díla, naučený z výborně aranžované pomůcky. Jak tedy se spolehlivě dopídíme, co naši študáci a študačky opravdu čtou? Zvolíme jediné správnou metodu zálesáckou, kterou si dovolíme blíže popsati. Prófa stojí u katedry a jakoby nic hledá cosi v knize. Při tom vrhne občas zpod brv kradmý pohled na třídu a pojednou zjistí, že žák Antonín Kotalík má oči upřený pod lavici. Úplně nesprávný postup by byl zařvat na provinilce: "Co to tam máte pod lavicí, Kotalíku?" Chladnokrevný kovboj Kotalík podá mu zcela určitě matematický sešit. Namísto toho odhadne kantor v duchu vzdálenost, chvíli ještě listuje v knize, náhle učiní levhartí skok a již třímá v ruce ušmudlaný rodokaps. Zde platí jediné tvrdý zákon Divokého Západu, že rychlejší muž vítězí. Prófa, jenž vyniká bystrostí a pohotovostí indiánského stopaře, nashromáždí takto v krátké době slušný počet brožurek i masívních svazků. Spolupracuje-li tímto způsobem jakási kantorská mafie na více ústavech, je záhy získán cenný materiál a výsledky jsou zajisté daleko poučnější než celá řada anonymních anket. Nuže, pokusme se nyní klasifikovati podzemní čtenáře, přihlížející zejména k zabavené literatuře. Asi polovina knížek je ze školní knihovny. Byly vypůjčeny při hodině češtiny. Postižení jsou zpravidla správní mladíci a dívky, kteří nemají s knížkami a takovými zbytečnostmi nic společného. Čtou pouze při hodině, protože je školní výklad přivádí do stavu beznadějně trudnomyslnosti. V pondělí čtou obyčejně sportovní pondělníky, kdežto v ostatní dny, nemají-li po ruce Star nebo Hvězdu, jsou nuceni z nedostatku těchto časopisů čísti knihy ze školní knihovny. Druhá polovina zabavené literatury jsou rodokapsy a jiná jim naroveň postavená veleliteratura, detektivky, starobylé cliftonky a bufalobilky, jejichž mírně omšelé kouzlo dosud prohřívá srdce mladých romantiků, a sem tam nějaký ten cestopis, technická knížka nebo návod, jak se ze starého paraplete sestaví tajná vysílačka. Sporadicky vyskytne se zasněný mladík, jenž holduje tajně Wolkerovi, Seifertovi, Vančurovi apod, ba dokonce čte i Rilkeho, Apollinaira, Bretona, Eluarda a jiné cizáky. Bývá obyčejně v

opovržení u ostatního sportovního kolektivu a sám shlíží na své spolužáky s netajeným pohrdáním.

Příloha 4

Ukázka díla Škola základ života

Obraz 1.

(Do prázdné třídy vstoupí šplhoun Václav Krhounek, nesa pod paží učení. Pečlivě přezkoumá, zda jsou houba, a křída na svém místě, zasedne do lavice a jme se dřítí.)

(X) KRHOUNEK: Každé těleso do vody ponořené ztrácí onu část své váhy, rovnající se váze vytlačené vody. Každé těleso... (Řev a dupot zvenčí. Současně vrazí do třídy Jindra Benetka a Tonda Holous.)

(X) BENETKA: Unfair! Vlezl jsi mi do dráhy!

(X) HOLOUS: Bav se mlčky, člověče. Vzal jsem tě o koňskou délku!

(X) KRHOUNEK (zacpává si uši): Každé těleso vytlačené do vody ...

(X) BENETKA: Hele, datel tady šprtá!

KRHOUNEK (starostlivě): Hoši, nedělejte rámus, někdo to uslyší a bude to na mně!

(X) HOLOUS: Pojd', zbijem ho! (Dávají Krhounkovi hobla.)

(X) KRHOUNEK: Mládenci, nechte mne, já ještě neumím zákon Archimedův. Každé ponořené těleso... neblbněte... přijde říd'a! (Vejde Anda Pařízková.)

(X) PAŘÍZKOVÁ (hlubokým hlasem): Kdo to zde tropí alotria? To jste studenti? Chováte se jako zvěř!

(X) HOLOUS (pustí Krhounka na zem): Fuj, to jsem se lek! Anka, nech si ty fóry, jó?

(X) PAŘÍZKOVÁ (skloní se k týranému Krhounkovi): Vašku, půjč mi matický cvígro!

(X) KRHOUNEK (sténá): Vezmi si ho v lavici.

(X) PAŘÍZKOVÁ: Dobrý. Lynč může pokračovat.

(X) BENETKA: Jak je vám, seňore? Cítíte se dosti sílen, abyste mohl znovu šprtati?

(X) KRHOUNEK (sedí na zemi a rovná si brýle): Každé těleso vytlačené do vody se ponoří, —ne — každé ponořené těleso se vynoří... (Vejde prof. Lejsal. Všichni stojí v pozoru, jen zděšený Krhounek zůstane sedět na zemi.)

(X) Prof. LEJSAL: Kdo to zde vydával takové odporné zvuky ? To vy, Krhouneku? Vstaňte, když s vámi mluvím!

(X) KRHOUNEK (zvedá se): Prosím, to já ne, já jsem se připravoval na fysiku a Holous s Benetkou mne znepokojovali.

(X) LEJSAL: Á, Holous a Benetka, známé firmy. Přičiním se, abyste byli exemplárně potrestáni. Co to píšete, Pařízková? Podívejme se, domácí cvičení z matematiky. Pařízková, považoval jsem vás za svědomitou studentku. Vyvodím z toho důsledky. (Zabaví sešit a odejde.)

(X) BENETKA: Carův kurýr odchází s bohatou kořistí. Ted' s tím poběží k panu řídícímu.

(X) KRHOUNEK (ztrápeně): Vidíte, já vám to říkal...

(X) HOLOUS (posupně): 'Di vode mně blíž, ty vylekanej vod švábů. Kluci, co je první hodinu? (Vejdou Jánská, Boukal, Nováková.)

(X) NOVÁKOVÁ: Čeština. Já neumím ještě básničku!

(X) VŠICHNI: Šmarjá, básničku! (Všichni pádí do lavic. Venku drnčí zvonek, začátek hodiny.)

(X) HOLOUS: Tě ruch, to bude paseka.

(Důstojným krokem vstupuje šedý češtinář Kolísko. Třída v pozoru.)

(X) KOLÍSKO: Opět vás vyzývám, abyste před mou hodinou nehlučeli. Vaše chování je předmětem stížností pánů, kteří v této třídě vyučují. Jako třídní to nemohu trpěti. Sedněte. Kdo chybí? (Zapisuje do třídnice.)

(X) KRHOUNEK: Chybí Čuřil. (Vpadá udýchaný Áda Cuřil.)

(X) ČUŘIL: Prosím, pane profesore, otec zapomněl doma klíče a matka mne poslala, abych mu je donesl do kanceláře. Prosím, nemohl jsem se připravit na básničku, poněvadž byl včera u nás strýc Rudolf a večer nám zhasla elektrika. Prosím, nemohl jsem napsat domácí úkol...

(X) KOLÍSKO: Máte vždy plno výmluv, čuřile...

(X) ČUŘIL: Prosím, nemám.

(X) KOLÍSKO: Jděte na své místo. Pustnete den ode dne. Nováková, seberte domácí práce z jazyka českého. (Vytahuje notes.) Báseň nám přednese — Boukal. (Nováková sebere sešity a položí je na katedru.)

(X) BOUKAL (jde k tabuli, ukloní se profesorovi a třídě a recituje monotonním, otráveným hlasem):

»Štěstí.« Báseň od Adolfa Heyduka.

Štěstí, co je štěstí?

Muška jenom zlatá,

která za večera ...

(X) KOLÍSKO: Dost! To není žádný přednes!
Musíte recitovat s citem! (Přednáší sám): Šťestí?
— co je štěstí? Muška jenom zlatá (zazpívá slovo
muška).
(X) BOUKAL (stejně otráveně): »muška
jenom zlatá ...«